

Korištenje digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi

Turkalj, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:202264>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KOMUNIKOLOGIJ

IVAN TURKALJ

**KORIŠTENJE DIGITALNE TEHNOLOGIJE KOD
DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Ivan Burić

Zagreb, 2019.

Sažetak

Provedeno istraživanje imalo je za cilj pružiti opći uvid o uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevicu djeteta predškolske dobi te ulogu roditelja u razvijanju djetetovog odnosa prema ovoj vrsti tehnologije. Zato se kroz ovo istraživanje donosi kratak pregled dosadašnje literature koji je stavljen u odnos s dobivenim rezultatima dubinskih intervjua realiziranim na prigodnom uzorku od sedam roditelja s barem jednim djetetom u starosti od tri do šest godina.

Kroz pregled teorije se utvrdilo kako zastupljenost digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi raste iz godine u godinu. Razlog tome je što nova digitalna tehnologija omogućuje djeci lakše korištenje i brže snalaženje spomenute tehnologije. Rezultati ovog istraživanja pokazali su kako nova digitalna tehnologija (tableti i smartphoni prvenstveno) nisu zastupljeni u velikoj mjeri među djecom predškolske dobi. Nadalje, ispostavilo se da roditelji ne poznaju dovoljno posljedice (bilo pozitivne ili negativne) digitalne tehnologije te da svoja uvjerenja temelje na intuitivnim pretpostavkama koje svoje korijene nalaze u medijskim raspravama. Na kraju, utvrđeno je kako stavovi i iskustva roditelja s digitalnom tehnologijom u velikoj mjeri utječu na to kako će djeca koristiti navedenu tehnologiju.

Ključne riječi:

digitalna tehnologija, predškolska dob, djeca, stavovi i vrijednosti, svakodnevica, dubinski intervjui, roditelji

Abstract

The aim of this research was to give overview of how digital technology is incorporated into the everyday life of preschool children and role of parents in developing child relationship with this kind of technology. That is why, in this research, overview of existing literature was given which was used to better understand the results from in-depth interviews made with parents of children. Convenience sampling was used as method of picking seven parents with one or more child aged from three to six years.

Overview of the existing research showed that use of digital technology in preschool children is growing from year to year. It is because digital technology is made in way which enables children easier and quicker understanding of digital device. This research showed that preschool children don't use that kind technology (specially tablet computers and smartphones) to great extent. Which was interesting because results of in-depth interviews indicated that parents weren't informed of positive and negative repercussions that this kind of technology could produce. Their beliefs were grounded on intuitive assumptions which were based on discussions in media. In the end, it was shown that parents attitudes and experience with digital technology influenced children's use of digital devices.

Key words:

digital technology, preschool children, children, attitudes and values, everyday life, in-depth interview, parents

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Djeca predškolske dobi i digitalna tehnologija: kada, što i zašto?	2
3. Potencijalne posljedice korištenja digitalne tehnologije od strane djece.....	7
3.1. Negativne posljedice dječjeg korištenja digitalne tehnologije.....	7
3.2. Pozitivne posljedice dječjeg korištenja digitalne tehnologije	10
4. Stavovi roditelja o korištenju digitalne tehnologije od strane djece predškolske dobi.....	12
4.1. Što najviše brine roditelje?.....	14
4.2. Uloga roditelja u razvijanju djetetovog odnosa prema digitalnoj tehnologiji.....	16
5.1 Predmet istraživanja.....	18
5.2. Istraživačka pitanja	18
5.3 Metoda istraživanja.....	19
5.4. Uzorak i sudionici istraživanja.....	20
5.5. Provedba intervjua	21
6. Rezultati i diskusija.....	22
6.1.1. Obitelj i tehnologija - kako obitelj zajedno koristi tehnologiju?.....	22
6.1.2. Razlozi korištenja digitalne tehnologije od strane djece.....	24
6.1.3. Vrijeme utrošeno na korištenje digitalne tehnologije i korišteni sadržaj	27
6.2. Stavovi roditelja o uključenosti digitalne tehnologije u život djece predškolske dobi.....	29
6.2.1. Digitalna tehnologija kao izvor rizika za dijete	32
6.2.2. Informiranost roditelja o digitalnoj tehnologiji.....	34
6.3. Stavovi roditelja o važnim aspektima za sigurno i korisno korištenje digitalne tehnologije od strane djece predškolske dobi	36
6.3.1. Roditelji i djeca: zajedničko korištenje digitalnih uređaja	38
6.4. Iskustvo roditelja s digitalnom tehnologijom i njihovi stavovi spram uključenosti digitalne tehnologije u život djece predškolske dobi.....	41
7. Zaključak.....	46
8. Literatura.....	49

1. Uvod

Ovaj diplomski rad se bavi korištenjem digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi. Budući da je roditelj zadužen za upoznavanje djeteta s navedenom tehnologijom, okosnica ovog istraživanja je percepcija roditelja o korištenju digitalne tehnologije kod predškolske djece.

Kroz izjave roditelja, predstaviti će se koliko je digitalna tehnologija zastupljena u životu djeteta, s kojim ciljem je djeca koriste, koje uređaje preferiraju te kakve su pozitivne i negativne posljedice djetetovog korištenja takve tehnologije. Uz navedeno, ispitat će se kako stavovi, vrijednosti i iskustva roditelja s digitalnom tehnologijom utječu na formiranje djetetovog odnosa s digitalnim uređajima.

Motivacija za ovo istraživanje je nastala zbog sve veće važnosti digitalne tehnologije u svakodnevici čovjeka. Ona predstavlja neizostavno oruđe s kojim se čovjek svaki dan koristi. Kako ona utječe na čovjeka predstavlja temu različitih istraživanja koja i dalje ne mogu sa sigurnošću odrediti na koji način se takva tehnologija reflektira na razvoj, kako društva, tako individue. Kako djeca predstavljaju temelj našeg društva i dobnu skupinu koja je najviše izložena naglom prodoru digitalne tehnologije u svakodnevicu, ovo istraživanje ima za cilj istražiti na koji način je sada spomenuta tehnologija uključena u život djeteta kako bi se dobila slika koja može služiti kao temelj za razjašnjavanje uloge koju digitalna tehnologije ima u društvu 21. stoljeća.

U prvom dijelu rada predstaviti će se dosadašnja istraživanja o pozitivnim i negativnim posljedicama digitalne tehnologije, zastupljenosti navedenih uređaja u svakodnevnom životu djeteta te ulogi roditelja u formiranju djetetove percepcije i navika kod korištenja digitalne tehnologije. U drugom dijelu rada predstavljeni su rezultati istraživanja provedenog metodom dubinskih intervjua s roditeljima, čiji je osnovni cilj bio utvrditi njihove stavove o negativnim i pozitivnim posljedicama uključenosti digitalne tehnologije u život djece.

2. Djeca predškolske dobi i digitalna tehnologija: kada, što i zašto?

Digitalna tehnologija služi za pravovremeno dolaženje na posao, kupovinu namirnica, naručivanje za termin kod doktora i kontrolu zdravlja. Može se reći da je ona postala "štaka" koja je nužna kako bi koračali 21. stoljećem. Zbog njezinog brzog prodora u našu svakodnevicu, teško je zamisliti kako bi danas život izgledao bez nje.

James B. Corney u svojem govoru sažima što tehnologija predstavlja danas: "Tehnologija je zauvijek promijenila svijet u kojem živimo. Online smo, na ovaj ili onaj način, cijeli dan. Naši mobiteli i računala postali su refleksije naših osobnosti, interesa i identiteta. Oni sadrže mnogo toga što je nama bitno " (Corney, 2014: 1).

Naime, može se reći da je digitalna tehnologija postala produžetak našeg tijela i psihe, neizostavan dio čovjeka. To se može primijetiti po vijestima koje govore o tome kako su ljudi počeli stavljati mikročipove u svoje tijelo radi još lakšeg snalaženja u svakodnevnom životu (*CBS News*, 2017.). Iz navedenog se da zaključiti kako korak po korak digitalna tehnologija postaje neodvojivi dio čovjeka.

Usljed sve većeg prodora digitalne tehnologije u kućanstva, mnogi znanstvenici su se zapitali kako takav novitet koji zadnjih nekoliko desetljeća probija barijere komunikacije, transporta, ekonomije i ostalih sfera društva utječe na čovjeka? No, možda je bitnije pitanje kako digitalna tehnologija utječe na najmlađe?

Ioanna Palaiologou (2014:5) je sažela rezultate različitih istraživanja u jednoj rečenici koja govori kako djeca u posljednjem desetljeću imaju pristup tehnologiji te aktivno koriste digitalnu tehnologiju kao neizostavan dio svoje svakodnevice od samog rođenja (prema: Dowes i sur.. 2001; Downes 2002; Marsh i sur. 2005; Stephen i sur. 2008; Marsh 2010; McPake 2010; McPake and Plowman 2010; Parette, Quesenberry, and Blum 2010, Stevenson and Adey 2010; Gutnick i sur. 2011). Naime, autorica dalje predstavlja neka od istraživanja među kojima jedno govori o tome kako "djeca s pristupom internetu ranije nauče igrati računalne igrice, nego voziti bicikl" (prema: AVG Technologies,2010.).

Zaista, teško je ne postaviti pitanje kakve će posljedice uključenost tehnologije imati na razvoj djece, ako se već sada nalaze primjeri u kojima digitalna tehnologija predstavlja primat u djetetovom odrastanju te polako potiskuje tradicionalne izvore zabave i učenja. Budući da je teško donijeti zaključak o posljedicama digitalne tehnologije zbog prije spomenute prirode razvoja iste, možda je bolje, za početak, promotriti kvantitativne podatke koji govore o korištenju digitalnih uređaja kod djece predškolske dobi kako bi se dobio uvid u razinu zastupljenosti digitalne tehnologije u svakodnevnom životu djeteta.

Fokusirajući se na to koliko se uređaja digitalne tehnologije nalazi u kućanstvima (orijentirajući se primarno na uređaje kao što su: televizija, računalo, pametni telefon, tablet i igrajuće konzole), bitno je zamijetiti da, 2014. godine, skoro sve obitelji s predškolskom djecom u svojim kućanstvima posjeduju televizor i računalo. Nadalje, tableti i laptopi su idući na popisu digitalnih uređaja koji se mogu naći u kućanstvima (Genc, 2014:57).

U tablici 1. predstavljeni su rezultati Ofcomovog (2015.) istraživanja koji govore o korištenju i pristupu digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi za 2015. godinu. Kao što da primijetiti iz rezultata, televizija i dalje stoji na prvom mjestu među uređajima kojima djeca od 3 do 6 godina imaju pristup. Ujedno, ovaj uređaj prednjači i kao onaj koji djeca najviše koriste. Nadalje, prema tablici, ono što se da zaključiti jest da, kako djeca odrastaju, njihov pristup i korištenje digitalnih uređaja se povećava. Jedini pad, u smislu pristupa i korištenja, može se zamijetiti u korištenju edukacijskih digitalnih sustava za igru.

Tablica. 1: Komparativni pregled do 2015. godine pristupa i korištenja digitalnih uređaj kod djece u kućanstvima

Sva djeca	Starosna dob: 3 - 4		Starosna dob: 5 - 7	
	Pristup	Korištenje	Pristup	Korištenje
Televizija	89%	83%	89%	85%
Računalo, laptop, netbook - s pristupom internetu	77%	27%	82%	56%
Tablet	75% ↑	53% ↑	81% ↑	69% ↑
Čitač DVD-a, DVD snimač, Blu-ray snimač	80%	60%	81%	68%
Digitalni video snimač	70%	50% ↑	75%	65%
Radio	67%	21% ↑	72%	27%
Igrajuće konzole (spojene na televiziju)	50%	27%	64%	54%
Prijenosna konzole za digitalne igrice	50%	27%	64%	54%
Pametna televizija	40%	34%	43%	38%
Mobilni telefon	0%	20%	5%	28%
Prijenosni čitač medijskih datoteka (MP3 Player)	28%	8% ↑	28%	13%
Čitač za elektronske knjige	26% ↑	6%	25%	6%
Konzole za edukaciju	44%	41%	36%	30%

Izvor: *Ofcom (2014: 48)*

Zanimljiva je činjenica da upotreba i posjedovanje tableta je drastično porasla među djecom svih uzrasta, prvenstveno u dobnoj skupini djece od 3 do 4 godine, te ono predstavlja primarno sredstvo pristupa internetu (*Ofcom, 2015: 6*). Sonia Livingston i ostali (2015:3) objašnjavaju zašto je tako: "Dodirni zaslon omogućuje samostalno korištenje tableta od malih nogu, za razliku od laptopa i računala. Umjesto igrajućih konzola, tableti se sada koriste primarno za igranje digitalnih igara (Livingston et. al., 2015: 3). Osim igara, sukladno povećanom rastu korištenja tableta, djeca sve više koriste navedeni uređaj kako bi pristupili video sadržaju, a posljedica toga je da djeca sve manje koriste televizor za istu funkciju (*Ofcom, 2015: 50*).

Kao što se da primijetiti iz ranije navedenog, veliki broj djece predškolske dobi posjeduje svoje digitalne uređaje - tablete. Međutim, što se pametnog telefona tiče, prema Ofcomovom (2014: 39) istraživanju, djeca starosne dobi od 3 do 6 godina nisu posjedovala niti jedan pametni telefon.

Iako djeca ne posjeduju pametni telefon, svejedno mogu provoditi vrijeme na njemu. Naime, prema istraživanju koje je proveo Zuluf Genc (2014:57), 60% roditelja je izjavilo da njihova djeca provode oko pola sata dnevno za vrijeme radnog dana koristeći pametne telefone. Uz navedeno, djeca najviše vremena provode na navedenom uređaju predvečer.

Posjedovanje i korištenje uređaja za sobom povlači pitanje vremena provedenog uz digitalnu tehnologiju. Za vrijeme radnog tjedna, prema većini sudionika koji su sudjelovali u istraživanja provedenim 2014. godine, djeca dnevno provode otprilike dva sata gledajući video sadržaj, dok pola sata provode koristeći računala. Nadalje, u istom istraživanju, jedan od zaključaka govori o tome kako roditelji više vremena provedu gledajući TV s djecom, nego čitajući s njima (Genc, 2014:57). Naravno, od digitalnog doba možemo očekivati takvu promjenu u smislu provođenja slobodnog vremena. No, teško je donijeti sud o tome koliko je to pozitivno i negativno jer kvaliteta tako provedenog vremena ovisi o tome na koji način se gleda sadržaj i koliko su roditelji uključeni u djetetovo korištenje takvih uređaja (Livingston i sur., 2015: 41). Komuniciraju li djeca i roditelji dok gledaju sadržaj? Promotre li likove i priču kritički? Objašnjavaju li roditelji svojoj djeci neke pojmove i situacije? To su samo neka od pitanja na koja se treba odgovoriti da bi se moglo pretpostaviti u kojoj mjeri i u kojem trenutku je takav način provođenja slobodnog vremena pozitivan ili negativan za razvoj djeteta.

Štoviše, sadržaj kojem se djeca izlažu također govori mnogo toga o korištenju digitalne tehnologije. U kontekstu pametnih telefona i tableta, djeca najčešće igraju video igre, zatim gledaju video sadržaj na internetu te, na posljednjem mjestu, koriste određene softvere za učenje (Livingston i sur., 2015: 24, Genc, 2014:57). Najzastupljenije su aplikacije za zabavu, zatim za edukacijske svrhe, te na kraju, aplikacije za učenje. Naime, neke od popularnijih aplikacija su sljedeće: Subway Surf, Fruit Ninja, Temple Run 2, Parking 3D i Minecraft (Genc, 2014:57). Međutim, slušanje glazbe, posjećivanje poznatih stranica te proizvodnja fotografija i videa su isto jedne od popularnijih radnji (Livingston i sur., 2015: 24). Važno je napomenuti da djeca često opetovano posjećuju i koriste jedno te iste aplikacije i internetske stranice (Livingston i sur., 2015: 24). Zašto je tomu tako možemo razjasniti uz pomoć članka *Attention and Learning from Media*

during Infancy and Early Childhood autorice Rachel Barr (2008: 155) koja navodi kako je: "... televizijski sadržaj kognitivno zahtjevan za vrijeme ranog djetinjstva te repeticija takvog sadržaja omogućuje dodatno vrijeme za procesuiranje koje pojačava razumijevanje materijala". Iako je ovo istraživanje temeljeno na gledanju televizije, navedena rečenica može razjasniti zašto djeca opetovano igraju neku video igru ili gledaju određeni video sadržaj.

Kao što je prije spomenuto, glavni razlog korištenja digitalne tehnologije je zabava (Livingston i sur., 2015: 24, Genc, 2014:57), no bitno je sagledati i ulogu koju roditelji imaju u djetetovoj izloženosti digitalnoj tehnologiji i provedenom vremenu s istom jer roditelji su ti koji najviše utječu na to kako će se takav zabavni sadržaj koristiti i u kojoj mjeri. Jedan od ključnih razloga omogućavanja djeci pristupa tehnologiji jest taj da korištenje takve tehnologije pruža roditeljima da, kada su zaposleni, svojemu djetetu ispune praznine uzrokovane njihovim odsustvom (Livingston i sur., 2015: 3). Uz navedeno, digitalna tehnologija omogućuje roditeljima da odrade neke zadatke s djecom koji se bez korištenja takve tehnologije čine problematičnima. Jedan od primjera bio bi korištenje pametnog telefona, tableta ili TV-a, kako bi djecu potakli da jedu obroke (Genc, 2014:57).

Iako bi se takvi postupci mogli nazvati "lošim odgojem", teško je takve motivacije roditelja ocijeniti kao loše ili dobre bez da sagledamo cijelu sliku i način na koji se inače digitalna tehnologija percipira u kućanstvu neke obitelji. Neki bi naveli da takvo postupanje može dovesti do negativnih posljedica, no, postavlja se pitanje. Koje su negativne, a koje pozitivne posljedice uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevni život djeteta?

3. Potencijalne posljedice korištenja digitalne tehnologije od strane djece

3.1. Negativne posljedice dječjeg korištenja digitalne tehnologije

Pitanje korištenja digitalne tehnologije oduvijek je poticalo različite rasprave među javnostima oprečnih mišljenja. No, nerijetko se događa da su fokus takvih rasprava često negativne strane korištenja takve tehnologije, pogotovo ako su djeca predškolske dobi u pitanju. (McPake, Plowman, Stephen 2010:1-3). Jasno je da izuzetno brzi razvoj digitalne tehnologije i njezino, još brže, uključivanje u svakodnevni život izaziva određenu nelagodu, strah, ali i paniku. Ne možemo negirati da negativne strane korištenja takve tehnologije zasigurno postoje.

U kontekstu korištenja digitalne tehnologije kod djece, svakako postoji određeni skup pitanja koja se pojavljuju kada se govori o negativnim stranama. Navedena pitanja autori MCPake, Plowman i Stephen (2010:3) svrstavaju u tri kategorije:

Društveno-kulturna kategorija sadrži teze kao što su:

- djetetov društveni život je u opasnosti jer se dijete igra samo,
- digitalna tehnologija omogućuje virtualno iskustvo (za razliku od stvarnih situacija koje neposredno stvaraju određeni doživljaj),
- marketinško plasiranje digitalne tehnologije targetira djecu koja nisu u stanju kritički promotri sadržaj.

Kognitivna kategorija pod kojom se podrazumijeva da je:

- djetetov intelektualni razvoj je u opasnosti zbog opterećenja koje digitalna tehnologija vrši na kognitivne resurse,
- djetetov razvoj mašte je inhibiran jer takva tehnologija potiče pasivnost,
- razvoj jezika je inhibiran.

Blagostanje djeteta kao kategorija govori o:

- djetetovom vremenu provedenom uz tehnologiju umjesto igrajući se vani,
- djetetovom zdravlju koje je ugroženo jer se takva tehnologija pretežno koristi u sjedećem položaju, što dovodi do opasnosti od pretilosti,
- tome da takva tehnologija stvara ovisnost,
- postojanju opasnosti od djetetovog izlaganja sadržaju koji nije primjeren za njega,
- tome da su mogućnosti interakcije s članovima obitelji koje potiču emocionalan razvoj smanjene.

Zaista, postoje istraživanja koje potvrđuju neke od tih teza. Tako, Alison Alexander u članku *Media and family* (2008:134) navodi sljedeće istraživanje:

Mesch (2006) je intervjuirao oko 400 izraelskih adolescenata o tome je li korištenje interneta narušilo koheziju obitelji. U njegovom strukturalnom modelu, korištenje interneta je negativno koreliralo s vremenom koje osoba provodi s obitelji. Štoviše, korištenje interneta u svrhu socijalizacije (u odnosu na korištenje interneta za traženje informacija) je bilo u pozitivnom rastu u odnosu na sukobe u obitelji. Stoga, autor je zaključio da je korištenje interneta indirektno i negativno utjecalo na koheziju obitelji.

Iz priloženog citata može se primijetiti da se već 2006. godine dalo naslutiti da negativne strane digitalne tehnologije lagano prodiru i u svakodnevni život obitelji. Spomenuta istraživanja potvrđuju da digitalna tehnologija u određenim okolnostima može ozbiljno utjecati na nedostatak komunikacije unutar obitelji te tako narušiti blagostanje navedene zajednice.

Međutim, kao što se može zaključiti iz prijašnjeg poglavlja, djeca predškolske dobi imaju ograničeni pristup internetu i društvenim mrežama. Možda za njih, u tolikoj mjeri, nisu primjenjivi rezultati ovoga istraživanja. Ali, sigurno je da se navedena negativna posljedica, u nekoj mjeri i određenim uvjetima (npr. ako dijete jako puno vremena provodi koristeći digitalnu tehnologiju), može manifestirati i kod djece predškolske dobi.

Budući da su kvantitativni podatci iz Ofcomovog (2015.) istraživanja pokazali da djeca, zapravo, najviše koriste televiziju, bilo bi dobro prikazati neka istraživanja koja govore o tome kako gledanje televizije utječe na razvoj djeteta. Tako, Bickham i suradnici u članku *Predictors of Children's Electronic Media Use: An Examination of Three Ethnic Groups* navode kako je njihovo istraživanje, provedeno na uzorku od 1000 djece u starosti od 2 do 12 godina, otkrilo da pretjerano gledanje televizije može dovesti do negativnih posljedica. Naime, prema istraživanju, takva izloženost televiziji može dovesti do depresije, nedostatka roditeljskog samopouzdanja i manjka edukacijskog sadržaja u okolini djeteta.

Nadalje, Christakis i ostali (2004: 711 - 712) su otkrili da rana izloženost djeteta pretjeranom gledanju televizije može uzrokovati probleme s koncentracijom. Ostali autori upozoravaju na slične probleme. Kovačić i Rek (2015:30) napominju kako: "Istraživanja pokazuju da pretjerano korištenje medija može uzrokovati probleme s koncentracijom, poteškoće u školi te poremećaje spavanja i jedenja. Naime, Melanie Hingle i Dale Kunkel (2012: 677) navode kako je korištenje medija usko povezano s problemom pretilosti kod djece. Autori dalje navode sljedeće:

Sistematičan pregled objavljenih istraživanja, koji je napravio Institut za medicinu 2006. godine, pokazao je da postoje činjenice koje povezuju izloženost televiziji i pretilosti u djece. Pregled je obuhvatio 60 studija kroz proteklih 20 godina koje pokazuju mali, ali statistički valjani odnos između izloženosti televiziji i pretilosti u djece.

Štoviše, uz pretilost, ovisnost o digitalnoj tehnologiji predstavlja jedan od ključnih zdravstvenih problema. Tako se u Južnoj Koreji postotak mladih koji su ovisni o pametnim telefonima popeo na 11.4% od ukupnog broja populacije. Među tom skupinom, 2.2% ovisnika ima problema s vođenjem svakodnevnog života zbog te ovisnosti (Kim i sur. 2014: 1-8).

Možemo zaključiti da se negativne posljedice digitalne tehnologije manifestiraju na djeci, a to opravdava određeni strah koji je nastao zbog korištenja iste. Iako korelacije među pojedinim značajkama nisu jake, one i dalje postoje. Međutim, digitalna tehnologija ima i svoje dobre strane.

3.2. Pozitivne posljedice dječjeg korištenja digitalne tehnologije

Kada se govori o pozitivnim stranama tehnologije, najviše se ističe njezin edukativni potencijal u kontekstu različitih emisija primjerenih djeci, crtića s izraženim edukativnim karakterom, dokumentarnih emisija ili aplikacija koje razvijaju kognitivne sposobnosti. Zuluf Genc (2014:56) navodi kako su Plowman i ostali (2012: 30-37), kroz opservaciju roditelja i analizu intervjua, došli do zaključka da dječja interakcija s tehnologijom može dovesti do sljedećih pozitivnih posljedica u učenju: stjecanje operacijskih vještina, prošireno znanje i razumijevanje svijeta, privrženost učenju te shvaćanje važnosti o uključenosti tehnologije u svakodnevicu.

Primjer ranije navedenog ističe Rachel Barr (2008:146) te navodi kako je izloženost kvalitetnom edukacijskom sadržaju, kao što su emisije Ulica Sezam i Gospodin Rogers, poboljšala kognitivni razvoj, razvoj jezika te prosocijalne vještine kod djece predškolske dobi. Autorica dalje navodi da su poboljšanja u navedenom vidu imala znatno pozitivan utjecaj na spremnost za školu i akademski uspjeh (prema: Anderson i sur., 2001.)

Nadalje, uvriježeno je mišljenje da djeca predškolske dobi koja imaju pristup računalu i znaju se njime koristiti razvijaju vještine koje bi im kasnije mogle osigurati određenu prednost u obrazovanju (Scantlin, 2008:56). Prema Rachel Barr (2008:145), jedan od ključnih faktora kako će se djeca odnositi prema medijima, nalazimo u stavovima njihovih roditelja. O njima ovisi hoće li se mediji percipirati pozitivno ili negativno. Iako autorica ne spominje digitalnu tehnologiju, njezin zaključak je primjenjiv na takvu tehnologiju jer mediji kao takvi (gledamo li ih kao institucije ili kao kanale) danas ne postoje bez digitalne tehnologije. Dakle, roditelji imaju veliki utjecaj na djetetovu percepciju i recepciju tehnologije te na edukativni potencijal koji iz nje može proizaći.

Još jedan vid pozitivnog djelovanja digitalne tehnologije na djecu ističe se u istraživanju Nicole J. Pitchford (2015:10). Autorica je istraživala može li korištenje tableta za učenje matematike poboljšati kvalitetu učenja. Naime, zaključak istraživanja je da potpomaganje tabletom (i softverom koji je namijenjen za navedenu svrhu) prilikom učenja matematike donosi bolje rezultate nego isključivo tradicionalne metode učenja. Štoviše, djeca koja su koristila spomenutu tehnologiju postigla su duplo bolji uspjeh kroz određeno vrijeme, nego djeca koja su bila izložena isključivo tradicionalnim metodama učenja matematike.

Prema navedenom, usmjeravanje upotrebe digitalne tehnologije može biti ključ u ostvarivanju njezinih pozitivnih strana. To dovodi do zaključka da nije digitalna tehnologija nužno loša, nego način na koji se ona koristi može uzrokovati negativne posljedice.

Još jedna korisna strana, koja se otkriva i dalje u njezinom potencijalu za edukaciju, jest korištenje navedene tehnologije kod djece koja imaju poteškoća s učenjem. Naime, Beata Batorowicz i ostali (2012:222) istaknuli su u svojem pregledu kako digitalna tehnologija može pozitivno djelovati na prije spomenutu skupinu: "Iako postoji malo istraživanja koja to potvrđuju, čini se da neke tehnologije mogu pomoći kompenzirati slabosti te potaknuti dobre strane kod djeteta s poremećajem u učenju. Izgleda da je za djecu s navedenim poremećajem korisno uključiti tehnologiju koja mora sadržavati upute kako se koristi."

Ovo poglavlje se orijentiralo na pozitivne i negativne strane uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevnom životu djeteta tako da su se uključila istraživanja koja nisu bila ograničena na dobnu skupinu od 0 do 6. Razlog tomu je mali broj istraživanja koja su rađena na tu temu, a da isključivo obuhvaćaju navedenu skupinu. Zato su se prikazale generalne pozitivne i negativne strane uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevnom životu djeteta, s većinskim fokusom na ciljanu dobu skupinu, kako bi se kasnije moglo provjeriti jesu li roditeljima, neovisno o dobnoj skupini djeteta, poznate generalne činjenice pozitivnog ili negativnog karaktera.

Ono što se da zaključiti iz navedenih rezultata jest da korištenje digitalne tehnologije, i to kako će ona utjecati na djecu, uvelike ovisi o načinu na koji se koristi. Glavnu riječ po tom pitanju imaju roditelji. Važno je proučiti kako oni gledaju na uključenost digitalne tehnologije u svakodnevni život djeteta.

4. Stavovi roditelja o korištenju digitalne tehnologije od strane djece predškolske dobi

Da bi se dijete susrelo s digitalnom tehnologijom, ona se mora nalaziti u njegovoj okolini. Jasno je da je 21. stoljeće obilježeno ekranima na ulicama, raznovrsnim uređajima u trgovinama i vrtićima. No, kako bi dijete aktivno počelo koristiti navedenu tehnologiju, ključnu ulogu igra njegovo neposredno okruženje. Pod time se smatra obitelj i prvenstveno, roditelji. Iako, braća i sestre isto igraju važnu ulogu. Naime, u obiteljima s više djece, braća i sestre prenose jedan na drugog znanje o korištenju digitalne tehnologije (Livingston i sur., 2015: 28).

Koji uređaji će se koristiti, koliko će se koristiti i s kojim ciljem ovisi o obiteljskom kontekstu unutar kojeg se dijete nalazi. Naime, kakve uređaje obitelj posjeduje, dinamika obiteljskog života te stavovi i pravila koje je obitelj odredila predstavljaju neke od ključnih čimbenika koji utječu na djetetov odnos prema digitalnoj tehnologiji (Livingston i sur., 2015: 24).

Dakle, ključni čimbenik u djetetovom razumijevanju digitalne tehnologije kao sredstvu pomoći pri komunikacijskim i kreativnim aktivnostima nalazimo u načinu na koji djetetova obitelj i prijatelji koriste spomenutu tehnologiju (McPake, Plowman i Stephen 2013: 428 - 429). U slučaju da direktne komunikacije s članovima obitelji o korištenju digitalne tehnologije nema, to ne znači da dijete neće usvojiti određene radnje i razumijevanja gledajući osobe izvan obiteljske zajednice. Moć opažanja i kopiranja istog predstavlja moćan alat u djetetovom učenju o svijetu koji ga okružuje.

Livingston i ostali (2015:26) ističu kako roditelji nisu svjesni količine znanja koje dijete može usvojiti opažanjem i kopiranjem roditeljske okoline. Naime, djeca puno više uče opažanjem postupaka, nego razgovorom o vrijednostima koje roditelji posjeduju.

Budući da se roditelji nalaze u djetetovoj neposrednoj blizini, oni predstavljaju okosnicu djetetovog shvaćanja i korištenja tehnologije. Njihov odnos prema tehnologiji uvelike ovisi o roditeljskom usmjeravanju, ali i o njihovim stavovima (Livingston i sur., 2015: 24). Dakle, bitno je promotriti kakve stavove o tehnologiji imaju roditelji.

Kovačić i Rek (2015:40) su u svojoj studiji: "primijetili da većina roditelja nema snažna mišljenja o pozitivnim i negativnim utjecajima medija na njihovu djecu (potencijal za učenjem, zdravlje, raspoloženje ili razvoj govora). Zaključili smo da ne promišljaju o opsegu kompleksnih pitanja koja su vezana uz djetetove navike korištenja medija (tehnologije)" (Kovačić, Rek, 2015: 40). Iako roditelji možda nisu svjesni cijelog opsega problema koji se tiče djece i korištenja digitalne tehnologije, kroz različite studije vidimo da pokazuju određeni interes, iako ne i znanje, o tome kako je digitalna tehnologija uključena u svakodnevni život djeteta.

4.1. Što najviše brine roditelje?

Prema istraživanju Lori M. Takeuchi (2011: 21 - 23), u kojem je roditeljima ponuđen set izjava o tome što brine roditelje u kontekstu pozitivnih i negativnih aspekata digitalne tehnologije, na prvom mjestu se nalazi izjava da digitalna tehnologija sprječava djecu da se dovoljno rekreiraju. Samo četvrtina roditelja je izrazila brigu o djetetovom vidu, držanju i sluhu. Sljedeća po redu briga roditelja govori o online privatnosti i sigurnosti. Nadalje, u istom istraživanju je navedeno kako, unatoč tome što mediji donose većinom negativne vijesti o korištenju tehnologije, uloga roditelja je da pomognu svojoj djeci razviti zdrav odnos prema digitalnoj tehnologiji.

U nastavku, ključna briga se svodi na pitanje kako koristiti digitalnu tehnologiju tako da ona bude korisna za dijete. Nadalje, roditelji su izrazili svoju brigu o tome da postoji jako malo izvora informacija koje bi im pomogle u određivanju na koji način koristiti takve uređaje (Palaiologou, 2014:14). Naime, iako roditelji vrše kontrolu nad djetetovim korištenjem digitalne tehnologije, priroda takvog korištenja je takva da dovodi do toga da nadziranje sadržaja i igrice nije uvijek pod roditeljskim okom. Naime, takva tehnologija se ne percipira kao sastavni dio zajedničkog obiteljskog života. Ona je po svojoj prirodi individualna, za razliku od aktivnosti koje se ne odvijaju uz digitalnu tehnologiju kao što odlazak u park ili igra s prijateljima (Livingston i sur., 2015: 28).

Roditelji postaju sve više skeptični i time oprezniji, navode McPake i ostali (2010:7). Ovaj oprez se temelji na prije spomenutoj prirodi korištenja digitalne tehnologije i na djetetovoj snalažljivosti koja mu omogućuje da vješto pristupi određenom sadržaju koji ne razumije (kao što su to SMS poruke ili neprimjereni video sadržaj). Kako navode autori, roditelji ističu da je izuzetno bitna kontrola i mjera korištenja takvih uređaja.

Iako postoji određeni oprez i svjesnost o tome da digitalni uređaji mogu uzrokovati negativne posljedice u djetetovom životu, roditelji i dalje vide određene prednosti. Oni smatraju da digitalna tehnologija može stvoriti prilike za interakciju među članovima obitelji koja potiče suradnju i istraživanje (Palaiologou, 2014:14). Nadalje, roditelji smatraju da im je takva tehnologija pomogla da uče zajedno, pogotovo u kontekstu korištenja interneta (Palaiologou, 2014:14).

Unatoč tome što roditelji većinom teže negativnom pogledu na digitalnu tehnologiju, i dalje se naziru određeni izbojci pozitivnih stajališta. Na kraju, kako će se tehnologija koristiti u određenom kućanstvu ovisi o roditeljskoj percepciji digitalne tehnologije.

4.2. Uloga roditelja u razvijanju djetetovog odnosa prema digitalnoj tehnologiji

Prijašnje poglavlje načelo je tezu o tome kako stavovi roditelja utječu na djetetovo korištenje tehnologije. Kovačić i Rek (2015:39) statistički potvrđuju da navike korištenja medija kod roditelja, predstavljaju veliku važnost za djetetovo kasnije odnošenje prema medijima i količini provedenog vremena s istim. Međutim, nisu stavovi roditelja jedini koji su zaslužni za to hoće li u djetetovom odgoju tablet predstavljati problem, ili potencijal za lakše razvijanje intelektualnih sposobnosti i razumijevanje svijeta koji ga okružuje.

U kontekstu navedenog, McPake i Plowman (2010:11) predstavljaju pojam *prolepsis* (Cole: 1996, 7-148). Naime, navedeni pojam predstavlja: "pojavu u kojoj je djetetov društveni i kulturni razvoj određen kulturološkim i povijesnim ograničenjima koje postoje prije nego što se dijete rodilo (McPake, Plowman, 2010:11, prema: Cole: 1996, 7-148)." Ova misao pokazuje da su vrijednosti roditelja pod utjecajem određenog kulturnog i društvenog okvira unutar kojega su oni odrastali.

Naime, značajnija karakteristika ove pojave jest da roditelji pokušavaju na dijete preslikati to kako oni vide proces odrastanja i što to znači biti odrastao, što uključuje rodne uloge i ostale vrijednosti. Interesantno je to da roditelji, u većini slučajeva, smatraju da se djetetova budućnost neće previše razlikovati od sadašnjeg stanja stvari i nekih njihovih impresija koje su oni stekli u svojoj prošlosti. Iz tog razloga, kako bi djeca postala one osobe za koje društvo i roditelji smatraju da trebaju biti, roditelji preispituju svoje djetinjstvo kako bi otkrili koji će procesi dovesti do toga da djeca postanu odrasli u skladu sa slikom koju roditelji preferiraju i idealiziraju (McPake, Plowman, 2010:11).

Da bi se bolje pojasnila navedena pojava, predstaviti će se primjer iz istraživanja *At Home with the Future: Influences on Young Children's Early Experiences with Digital Technologies* koje su osmislili i proveli prije citirani autori McPake i Plowman (2010:12-13):

Roditelji djevojčice Grace su imali negativno iskustvo s tehnologijom te su smatrali da dijete ne treba biti upoznato s digitalnom tehnologijom od malena, jer su, poučeni svojim iskustvom, zaključili da tehnologija u budućnosti neće imati nikakve sličnosti s ovom koja se sada koristi. Štoviše, smatrali su kako digitalna tehnologija predstavlja opasnost za djetinjstvo kakvo su oni htjeli za svoje dijete. Smatrali su da digitalna tehnologija potiče agresiju i ovisnost te ometa aktivnosti za koje su roditelji smatrali da su primjerene za njihovo dijete: kao što su igranje s lutkama i fizička aktivnost. [...] S druge strane, Catrionini roditelji, s pozitivnim iskustvima

digitalne tehnologije, pokazali su svoj doživljaj budućnosti njihovog djeteta u kojoj će tehnologija predstavljati bitnu ulogu te su roditelji smatrali da je iznimno važno da se ona ne boji koristiti tehnologiju, kako za rad, tako i za igru. Smatrali su da takvi uređaji ne ometaju tradicionalne aktivnosti (igru s lutkama, kreativnu igru i tjelovježbu) već da takva tehnologija omogućuje alternativne načine za ostvarivanje tih aktivnosti.

Međutim, postoje slučajevi u kojem se prenošenje vrijednosti s roditelja na dijete može omesti. Kada se roditelju susretne s novitetima (kao što su određene novo utemeljene vrijednosti u 21. stoljeću) koje sami nisu mogli proživjeti, onda dolazi do ometanja navedenog prenošenja (McPake, Plowman, 2010:14). Dakako, većina roditelja može raspoznati da će digitalna tehnologija predstavljati određenu važnost za budućnost djeteta, no ne mogu se referirati na svoja iskustva iz djetinjstva kako bi kasnije mogli odrediti koji je najbolji način da pripreme dijete na nadolazeće promjene i novosti (McPake, Plowman, 2010:14).

Dakle, vrijednosti roditelja te njihovo iskustvo i doživljaj djetinjstva predstavlja nit vodilju koju roditelji prate u pokušaju da osiguraju svojem djetetu zdravo i perspektivno djetinjstvo. Iako nisu svjesni koliko njihova vrijednosna predispozicija prema tehnologiji utječe na to kako će dijete koristiti i percipirati tehnologiju, i dalje razumiju kolika je njihova uloga u stvaranju budućih mogućnosti. Neki to vide u svjetlu tradicionalnih aktivnosti, dok drugi svoju nadu polažu u sve veći broj digitalnih uređaju. Naposljetku, bitno je napomenuti da je teško odrediti čije metode su dobre, a čije nisu. A puno je bitnije razumjeti kontekst u kojemu se digitalna tehnologija koristi.

5.1 Predmet istraživanja

Predmet ovog empirijskog istraživanja su stavovi roditelja o djetetovom svakodnevnom korištenju digitalne tehnologije, njegovoj ulozi u stvaranju djetetovog odnosa prema istoj te negativnim i pozitivnim posljedicama koje mogu proizaći iz korištenja takvih uređaja. Djeca predškolske dobi skupina su za čije istraživanje je potrebno određeno iskustvo te stručnost ispitivača kako bi se mogli dobiti valjani rezultati. Zato je ovo istraživanje osmišljeno tako da se kroz izjave roditelja pokuša stvoriti slika o djetetovom korištenju digitalne tehnologije. Poseban naglasak je stavljen na roditeljevo odnošenja prema takvoj vrsti tehnologije te njegovim stavovima o istoj, kako generalnim, tako i onima koji se tiče djetetovog blagostanja. Motivacija za ispitivanje roditeljevih stavova nastala je nakon pregleda literature i otkrivanje pojave, *prolepsis* (Cole, 1996: 7-148), koja govori o određenom transferu stavova okoline i roditelja na djetetov odnos prema tehnologiji. Zato je u fokusu istraživanja roditelj, kao centralna figura djetetovog shvaćanja svijeta, tako i digitalne tehnologije.

Ovo istraživanje ima za cilj dobiti opći uvid u uključenost digitalne tehnologije u svakodnevnicu djeteta predškolske dobi te ulogu roditelju u razvijanju djetetovog odnosa prema takvoj vrsti tehnologiji. Zato će se kroz ovo istraživanje predstaviti kratak pregled dosadašnje literature te provesti dubinski intervju s roditeljima navedene ciljne skupine kako bi se istražilo njihovo viđenje odnosa djece i tehnologije.

5.2. Istraživačka pitanja

Utvrđiti koliko je digitalna tehnologija uključena u svakodnevni život djeteta?

Utvrđiti kako roditelji vide pozitivne i negativne strane uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevni život djeteta?

Utvrđiti postoji li nekakav odnos između roditeljevog iskustva s digitalnom tehnologijom i stava prema uključenosti digitalne tehnologije u život djeteta?

Utvrđiti na koje načine roditelji usmjeravaju dječje korištenje digitalne tehnologije?

5.3 Metoda istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja odabrana je metoda polustrukturiranog dubinskog intervjua. Ovaj pristup je korišten zato što su odabrani roditelji kao skupina koja će biti intervjuirana. Naime, kao što je prije navedeno, ciljana skupina (djeca predškolske dobi) povlače određene metodološke i iskustvene probleme. Kao alternativa metodi koja je uključivala djecu kao sudionike, odabrani su roditelji zato što oni predstavljaju prvu točku susreta s djetetovim razvijanjem percepcije o digitalnoj tehnologiji. Ovaj pristup je omogućio uvid u dimenziju koja osvjetljava važnost koju vrijednosti i stavovi okoline mogu imati za djetetovo viđenje i korištenje digitalne tehnologije.

Polustrukturirani dubinski intervju je metoda koja omogućuje temeljito ispitivanje određenih stavova i običaja te daje neposredan uvid u reakcije i rezoniranje roditelja, što je bitno za istraživanje koje se bazira na percepciji roditelja o djetetovom korištenju tehnologije. Osim navedenog, kroz ovaj postupak moguće je utvrditi koliko roditelji modificiraju odgovore kako bi se prikazali u što boljem svjetlu, što omogućuje otkrivanje nekonzistencije u izjavama. Jasno je da je pitanje brige i odgoja djece delikatna tema koja za sobom povlači pitanje "Kako će me netko percipirati?", zato je bilo od izuzetne važnosti potaknuti sudionike da što iskrenije odgovaraju te, na kraju, otkriti postoje li određena nedosljednost u izjavama roditelja te vidjeti kakav ona značaj ima za rezultate.

5.4. Uzorak i sudionici istraživanja

Istraživanje je realizirano na prigodnom uzorku, što znači da je postojao jedan kriteriji odabira sudionika (roditelj je morao imati bar jedno dijete u rasponu od 3 do 8 godina) dok ostale značajke nisu bile bitne. Nadalje, ispostavilo se da su formalne metode dolaženja do sudionika oduzimale puno vremena te stvarale dodatne komplikacije oko dogovora (neodgovaranje ili odgovaranje s velikom odgodom na elektroničku poštu) i usklađivanje s roditeljevim rasporedom, zato se pribjeglo neformalnim metodama (preporuke, word of mouth, direktna komunikacija preko mobitel) kako bi se jednostavnije moglo doći do sudionika i omogućilo lakše usklađivanje rasporeda.

Istraživanje je obuhvatilo 7 roditelja s područja Grada Zagreba. Svaki od roditelja imao je dijete od starosti 3 do 6 godina. Među sudionicima, našla su se 3 sudionika i 4 sudionice s djecom predviđene starosne dobi. Zbog navedene metode, uzorak od 7 sudionika ispostavio se kao dovoljan što se potvrdilo kroz istraživanje zbog zasićenosti podataka. Naime, ispostavilo se da nakon zadnje sudionice nije bilo potrebe za daljnjim intervjuima jer su se odgovori i stavovi roditelja ponavljali.

Za potrebe provedbe istraživanja, sastavljena su pitanja za intervjuiranje zatvorenog i otvorenog tipa. Pitanja zatvorenog tipa, kao što koliko uređaja posjedujete, koliko vremena vi/vaše dijete provodite/i s digitalnom tehnologijom služila su kako bi se mogla napraviti usporediti s informacijama o korištenju digitalne tehnologije koje bi se mogla pojaviti u opuštenosti roditelja pri odgovaranju na pitanja otvorenog tipa.

5.5. Provedba intervjuja

Zamišljeno vrijeme trajanja intervjuja bilo je sat vremena, iako se ispostavilo za vrijeme istraživanja da je 50 minuta sasvim dovoljno za ispitivanje roditelja. Roditeljima je prvo dana kratka ceduljica s pitanjima koja se tiču osnovnih socio-demografski karakteristika roditelja. Svrha ovog postupka bila je utvrditi starosnu dob, razinu obrazovanja te godine i broj djece. Starosna dob i razina obrazovanja uzete su kao informacije koje su trebale otvoriti mogućnost dodatnog zaključivanja o kontekstu roditelja i djeteta. Kroz provođenje istraživanja, ove informacije pružile su zanimljivi zaključak koji će biti naveden kasnije u istraživanju.

Nakon ispunjavanja kratkog upitnika, roditelju je održan uvod u intervju koji je objasnio koja je tema istraživanja, na koji način će se koristiti podatci te naglašeno je kako se ovo istraživanje provodi anonimno te da će se koristiti isključivo za potrebe ovog rada. Dodatno je naglašeno kako se odgovori i impresije roditelja neće evaluirati kao ispravne ili pogrešne te im je objašnjeno kako će se stvarati slika, a ne procjena o tome kako dijete koristi digitalnu tehnologiju. Svrha navedenog uvoda, posebno dodatnog naglašenja, bila je opustiti roditelje te im pokazati razumijevanje u vezi moguće zbunjenosti ili ne znanja vezano za pretpostavke o djetetovom korištenju digitalne tehnologije te dodatno osigurati iskrenost prikaza o uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevicu djeteta.

Nakon uvoda, roditeljima su prvo postavljena pitanja koja se tiču njihovog korištenja digitalne tehnologije te njihovih iskustava s istom. Nakon čega su postavljena pitanja koja su imala za cilj provjeriti roditeljev generalni stav prema digitalnoj tehnologiji, a onda roditeljevu percepciju te poznavanje negativnih i pozitivnih posljedica korištenja digitalne tehnologije. Ovako koncipiran početak intervjuja imao je za cilj opustiti roditelje te ih polako uvesti u temu. Osim navedenog, prikupljeni podatci služili su za otkrivanje povezanosti između roditeljevog odnošenja prema digitalnoj tehnologiji i percepcije toga kako tehnologija treba biti uključena u život djeteta.

Drugi dio intervjuja sastojao se od pitanja vezanih za djetetovo korištenje digitalne tehnologije, poznavanju negativnih i pozitivnih posljedica koje se mogu manifestirati na djetetu, te o percepciji toga kakav značaj digitalna tehnologija ima za budućnost djeteta.

6. Rezultati i diskusija

Rezultati istraživanja su analizirani tako da su za svako istraživačko pitanje osmišljene kategorije unutar koje su svrstane izjave sudionika. Nakon inicijalnog kodiranja, provedeno je još jedna analiza koja je imala za cilj reducirati nepotrebne kategorije i jasnije razraditi ostavljene kako bi se mogao konstruirati vjerodostojan uvid u problematiku postavljenu istraživačkim pitanjima. Uz predstavljanje uvida, odmah će se voditi i diskusija kako bi se stvorio određeni narativ koji spaja rezultate istraživanja i teorijski okvir s istraživačevim viđenjem i pretpostavkama.

6.1. Uključenost digitalne tehnologije u svakodnevni život djece predškolske dobi?

6.1.1. Obitelj i tehnologija - kako obitelj zajedno koristi tehnologiju?

Svi sudionici su bili suglasni oko toga koji digitalni uređaj predstavlja točku susreta djece i roditelja. Televizija i praćenje televizijskog programa predstavljaju najzastupljeniji način kako obitelj zajednički koristi digitalnu tehnologiju. Najčešće se zajedničko praćenje sadržaja događa kada se roditelji pridružuju djetetovom gledanju crtića, ili se dijete pridružuje roditeljevom gledanju filmova ili serija. Češće je prvo navedeno, dok je druga situacija splet spontanosti u kojem se dijete pridružuje roditeljevom odmaranju nakon radnog dana. Sudionik 1 nam daje uvid u formiranje obiteljskih navika kroz djetetovu potrebu za gledanjem crtića:

... u zadnje vrijeme slabo gledam televiziju. Nekad malo više, ali to su različiti periodu u životu. Nekad dolaze neki drugi prioriteti u fokus pa nemam vremena. No, odvojim vremena da s djecom pogledam crtić. Sa starijim sinom češće, a mlađa kćerka (1) je još mala pa joj onda pažnja ne traje toliko dugo.

Ovaj primjer ukazuje na to kako djetetovo korištenje digitalnih uređaja može utjecati na roditelje i njihovo vrijeme provedeno uz digitalnu tehnologiju. No, roditelji ne pokazuju prisilu ili određenu dužnost kao odgajatelj koja ih tjeraju da s djecom prate takav sadržaj, već, kako to Sudionik 5 navodi: *I sam volim pogledati dobar animirani film.*

U fokusu zajedničkog gledanja televizije, najčešće je sadržaj primjeren djeci. Ponekad, prema navodima Sudionika 4,5 i 6, zajedničko druženje ispred televizije ne mora uvijek proći uz crtić. Prate se video spotovi, dokumentarne emisije i serije na hrvatskom jeziku. Čak se zajednički gledaju MMA borbe za vrijeme kojih se odvija određena komunikacija:

Gledali smo MMA neki dan. Možda nisam trebao reći ovu informaciju, no zanimalo ga je tko će pobijediti. [...] Pitao me pitanja npr: Kako ovaj čovjek može primiti toliko udaraca? Vidiš kako je njemu sad natekla glava? Ja sam mu pokušao objasniti kako je to sport[...] Kad smo gledali MMA, nije skrivao pogled jer je skužio da je to ipak sport koji je malo brutalniji i gdje se ljudi mlate. Što nije baš prirodno stanje stvari. No, postoji hrpa borilačkih vještina koje se tretiraju kao sport. Zanimalo ga je tko će pobijediti, što se događa, zašto je to tako. Čak me i ispravio kada je primijetio da nisam mogao razaznati koji je koji. Skužio je da je i zastava brazilska jer je Ronaldo iz Brazila. Postoji i taj edukativni trenutak u takvom sadržaju. (Sudionik 5)

Ono što je zanimljivo primijetiti jest sudionikovu potrebu za opravdavanjem. Budući da je MMA sport za koji bi se mogao reći da je nasilan, generalno bi bilo uvriježeno da takav sadržaj nije primjeren za djecu. Kroz cijelo istraživanje se primijetilo da većina roditelja oklijeva biti iskrena zbog određene prosudbe koju može donijeti istraživač. Međutim, u ovim trenucima opuštenosti, primjećuje se prava pozadina zajedničkog korištenja tehnologije. Pozadina koja pokazuje kako određeni sadržaj, koji se smatra neprimjerenim, u suradnji s roditeljom može poprimiti edukativni karakter.

Razlog dječjeg održavanja fokusa kod sadržaja koji nisu posebno napravljeni za privlačenje dječje pažnje, nalazimo u objašnjenju Sudionika 6:

Kad ja gledam film ili seriju, pogotovo ako je na hrvatskom, onda on gleda sa mnom. Zna biti na televiziji emisija o podmorju, koja traje 15 minuta za vrijeme koje postavlja dosta pitanja o životinjama i stvarima. Voli te dokumentarne emisije koje razumije.

Naravno, u obzir treba uzet interes koje dijete stvara samo, kao što je to u slučaju Sudionika 5 i njegovog djeteta koje pokazuje određeni afinitet prema sportskim aktivnostima.

Televizija, iako najčešće korištena, nije jedini uređaj oko kojeg se članovi obitelji mogu okupiti. Iako, u puno manjoj mjeri zastupljeni, igrače konzole i pametni telefoni se isto pojavljuju među izjavama sudionika. Tako je Sudionica 7 nekada sa svojom djecom igrala PlayStation, dok

Sudionica 4 zna svojoj curici i dečku dati jedan mobitel na korištenje kako bi se naučili surađivati. No, zanimljivi oblik zajedničkog korištenja možemo vidjeti kod Sudionika 1:

Sa svojim djetetom sam spojio mobitel s malim robotićem te smo napravili u stanu mali poligon za tog robotića. Pokazao sam mu da mobitel može puno toga više i onda je on preko mobitela upravljao s tim malim robotom i rješavao zadatke koje sam mu ja zadao.

Posljednja izjava osvjetljava narav korištenja digitalne tehnologije. Kroz ovo istraživanje, dalo se zaključiti kako postoje dvije funkcije digitalne tehnologije: zabava i učenje. Stoga da zabava predstavlja daleko veći primat nego učenje.

6.1.2. Razlozi korištenja digitalne tehnologije od strane djece

Kao što je napomenuto u zadnjem odjeljku, glavna funkcija djetetovog korištenja, prema izjavama roditelja, digitalne tehnologije je zabava. Međutim, takvo korištenje otkriva kako roditeljevo usmjeravanje korištenja navedenih uređaja ima određene druge motivacije, osim da se djetetu ponudi zabavan sadržaj:

... može gledati crtiće dok uspavljujem mlađe dijete. To mu je vrijeme za smirivanje.

(Sudionica 3)

Na što se nadovezuje izjava Sudionik 1:

... ima period u danu kada gleda i crtiće, on, kad ima nekih svojih 30 minuta mira, ili igramo tihe igre ili si uzme tablet, i to je ono čisto odmaranje.[...] Uglavnom koristi tablet poslije ručka kada seka spava. [...] onda tu imam mir da se seka naspava. Kad se seka probudi, onda opet krećemo svi u akciju.

Sudionik 4 samo potvrđuje sve prije spomenuto:

... njima je u ovom trenutku tehnologija ili odmak, intermezzo, ili neka mala nagrada ako su dobri. [...] Ponekad im dajem da koriste takve uređaje kako bi imala slobodne ruke i prostor da nešto napravim, a da se netko ne mota oko mene. To stvarno mora biti situacija.

Važno je napomenuti da se kroz sve intervjue osjetila određena doza potrebe za opravdanjem ili pokazivanjem kako roditelji ulažu izuzetan napor da tradicionalni oblici zabave (igra, odlazak u park, crtanje, pisanje ili bojanje) ne budu potisnuti ili da ona ne služi kao instant dadilja kako bi roditelji dobili određeni odmak.

Sudionik 5 potvrđuje sljedeću tezu:

Ako imaju nekakav slobodan dan ili je ružno vrijeme, onda dopuštamo da se u većoj mjeri koriste digitalnim uređajima. No, prvo se trudimo potaknut ih da malo čitaju ili crtaju.

Na što možemo nadovezati sljedeću izjavu:

... smatram da igre koje igraju na mobitelu mogu igrati i bez njega, kao recimo društvene igre, UNO i slično.

Iako se tehnologija dosta često koristi kako bi se oslobodilo određeno vrijeme za roditelje ili "smirilo" djecu, neminovno je da se dosta često koristi samo njezin zabavni karakter:

Sin koristi tehnologiju isključivo za zabavu, kćer (7) je jedini put koristila tehnologiju u edukacijske svrhe. To kada smo tražili gradove za zadaću. (Sudionica 2)

Iako predmet ovog istraživanja nisu bila djeca koja su završila prvi razred, zanimljivo je primijetiti kako se edukativni potencijal digitalne tehnologije počinje manifestirati tek kada djeca krenu u školu. Međutim, nije samo da se edukativni potencijal tehnologije krene ostvarivati kada djeca krenu u školu, već i dijete počinje češće i samostalnije koristiti digitalnu tehnologiju. Na pitanje *Je li škola utjecala na to da vaša kćer više koristi digitalnu tehnologiju?* Sudionica 2 odgovara:

Je za nekakvu edukaciju i komunikaciju. Npr. zamoli me nekad da joj da telefon kako bi nazvala Katiju i provjerila je li dobro napisala zadaću iz matematike, što će ponijeti na izlet. Za tako neke stvari, da.

Nekako je uvriježeno mišljenje među roditeljima da su djeca predškolske dobi premlada da bi koristila digitalnu tehnologiju. Roditelji su dosta često izražavali stajalište da djeca trebaju postići određenu zrelost kako bi se mogla koristiti digitalnom tehnologijom (igrati igrice na smartphonu, koristiti ostale aplikacije), unatoč tome što su zadovoljni svojim provođenjem kontrole i načinom komuniciranja kada je digitalna tehnologija u pitanju. Iako, kao u slučaju Sudionika 1 i 5, vidimo primjere kako se djeca predškolske dobi odgovorno koriste tehnologijom (primjer Sudionika 1 i

njegovog djeteta koje pita može li koristiti tablet, te primjer Sudionice 7 koja je izjavila kako joj djeca dolaze "prijaviti" nepogodno sadržaj), iako nisu dovoljno obrazovana (čitanje i pisanje) ili kognitivno zrela da bi u potpunosti shvatila cjelokupan kontekst digitalne tehnologije.

Štoviše, Sudionica 3 smatra da:

Ima edukativnih igrica koje će moći igrati kada će biti malo stariji, pitanja koje će moći istražiti na internetu kada krene u školu. Imam super aplikaciju za crtanje i pamćenje. To mi je ok, ali smatram da djetetu predškolske dobi nije potrebno. Eventualno djetetu koje ide u malu školu omogućiti pristup sadržaju koji je primjeren za njega.

Navedeni strah je nelogičan jer je sudionica izjavila da vrši izuzetnu kontrolu nad sadržajem i da dijete, većinom, prati sadržaj koji ima edukativan karakter. Zašto onda postoji strah kada se spomenu aplikacije i tableti? Odgovor se može naći u istraživanju Sonije Livingston i ostalih (2015: 3 i 28) koja objašnjava kako su nove digitalne tehnologije individualističke po naravi te da su napravljene tako da se djeca s njima lako mogu koristiti. Možda navedene karakteristike digitalne tehnologije kod roditelja uzrokuju određenu nelagodu jer ne mogu u potpunosti kontrolirati kako će dijete koristiti taj uređaj, iako tvrde suprotno

Zanimljiva je i percepcija roditelja o tome što se smatra edukativnim sadržajem. Sudionica 4 navodi:

Edukativna je varijanta kada nema ničeg na Animal Channelu kad im mi prebacimo na životinje, ako nema traženog sadržaja, ako je nešto gdje ima previše priče, a premalo akcije. Tu im pokažemo pokoju životinju ili neki dokumentarac, ovisno što uče, u kojoj su fazi i što ih zanima. Bili smo u zoološkom vrtu, pa se možeš referirati na puno životinja – dakle, to da.

Jednako tako, Sudionica 5 na pitanje: *Potičete li dijete da gleda nekakav edukativni sadržaj?*

Da, ali to mu je dosadno. Osim ako sam ne naleti na neki dokumentarac o životinjama. No, ne mogu ga natjerati, npr. da gleda National Geographic.

Izgleda da se pod edukativnim sadržajem isključivo smatraju dokumentarni filmovi i emisije dok različiti drugi sadržaj (YouTube tutoriali, različite edukativne aplikacije te dječji filmovi s edukativnim karakterom) ne percipiraju kao edukativnima, iako imaju takav karakter.

6.1.3. Vrijeme utrošeno na korištenje digitalne tehnologije i korišteni sadržaj

Rezultati Ofcomovog (2015:64) istraživanja o tome koliko djeca od 3 do 4 godine te od 5 do 7 provode vremena tjedno gledajući televiziju govore kako je prosjek za navedene dobne skupine 14 sati.

Sukladno prije navedenom, 60% roditelja je izjavilo da djeca gledaju televizijski sadržaj dva sata tjedno (Genc, 2014:57). Što potvrđuje Ofcomove rezultate.

Izjave roditelj unutar ovog istraživanja variraju te pokazuju kako se ne može poopćiti koliko generalno djeca provode gledajući video sadržaj. U prosjeku, prema izjavama roditelja, bi to bilo od sat do dva vremena dnevno. Međutim, više roditelja je izjavilo kako televizija gori u pozadini dok se djeca nalaze u prostoriji.

Ovo pitanje je iznjedrilo jedan zanimljivi fenomen. Naime, kod navođenja negativnih posljedica kasnije u istraživanju, roditelje isključivo brine što će ta tehnologija donijeti u budućnosti, a ne brini se što nosi sad jer smatraju da vrše dostatnu kontrolu nad djecom. Međutim, primjećuje se da roditelji zapravo nisu svjesni koliko digitalna tehnologija utječe na već sada na njihovu djecu. Niti jedan od roditelja se nije osvrnuo na to kako upaljena televizija u pozadini utječe na djecu. Među njima, (Sudionice 2, 3 i 4) redovito drže televiziju upaljenu u pozadini dok se djeca igraju. Međutim, istraživanje Marie Evans Schmidt i ostalih (2008:1148) je pokazalo kako upaljena televizija u pozadini funkcionira kao distraktor te može imati posljedice na djetetovu pažnje. Dakle, roditeljska suzdržanost vezana za djetetovo korištenje tehnologije utemeljena je na intuitivnim pretpostavkama i brigama o budućnosti, dok se ispostavlja da njihova sadašnja primjena tehnologije može imati negativne posljedice za dijete. Kasnije u istraživanju će se pomnije promotriti ovaj fenomen.

Nadalje, iz izjava roditelja se može primijetiti kako postoji određena podudarnost među sadržajima koja djeca sudionika prate. Najčešće su to crtići s programa Nickelodeon i RTL Kockica (Pepa Prase, Psići u ophodnji, Toboti, Žar i Čudesni strojevi), te dugometražni Dizniji i Pixar crtići. Od aplikacija je, neminovno, YouTube na prvom mjestu korištenja.

Jedna interesantna karakteristika vezana za praćenje video sadržaja je ponavljano gledanje istog sadržaja:

... Mogli bi mjesecima gledati jedno te isto ... (Sudionica 2)

Razlog za to možemo naći u prije spomenutom istraživanju autorice Rachel Barr (2008: 155) koja navodi kako je video sadržaj kognitivno zahtjevan te, da bi ga djeca u potpunosti razumjela, potrebna je repeticija sadržaja.

6.2. Stavovi roditelja o uključenosti digitalne tehnologije u život djece predškolske dobi

Ovo istraživačko pitanje imalo je za cilj istražiti kako roditelji vide pozitivne i negativne strane korištenja digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi, na koje načine i putem kojih izvora se informiraju, te razmišljaju li o tome da djetetovo razno upoznavanje s takvom tehnologijom može biti pogodna za njihovu budućnost.

Što se dobrih i loših strana digitalne tehnologije tiče, roditelji vide više negativnih nego pozitivnih strana korištenja digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi.

Kada se s roditeljima razgovaralo o pozitivnim posljedicama djetetovog korištenja digitalne tehnologije, prva misao koja je pala svim roditeljima jest edukacijski potencijal. Tako, Sudionica 7 navodi kako je učenje jezika nešto pozitivno što je primijetila kod svoje djece:

... mislim da ima više dobrobiti ako je to u nekoj mjeri. Ako moj sin pogleda 20 minuta dnevno neki YouTube sadržaj koji je na engleskom jeziku, vidim samo dobrobiti. Kao što je učenje jezika, brojeva.

Na pitanje što su djeca naučila, sudionica odgovara:

Naučili su jako dobro brojati na engleskom, naučili su boje i neke riječi. Mislim da ima koristi, to smatram pozitivnim.

Jednako tako svi ostali roditelji spominju edukativni potencijal, isključivo video sadržaja. Osim Sudionika 1 koji predstavlja vlastito iskustvo s edukativnim potencijalom digitalne tehnologije:

Recimo baš u dječjem vrtiću Petar Pan prijašnjih godina samo kolega odgajatelj i ja, organizirali radionice robotike i uvod u programiranje i to je bilo za predškolski uzrast. Dobro je kroz igru djecu naučiti rješavati probleme. Jer programiranje, kad se spusti na taj neki osnovni dio, je ništa drugo nego rješavanje problema.

Međutim, ispostavilo se da je to jedina pozitivna strana tehnologije koje se roditelji mogu sjetiti. Na postavljeno pitanje: *Možete li nabrojati neke pozitivne ili neke negativne posljedice?* osim edukativnog potencijali, roditelji nisu mogli nabrojati drugu pozitivnu posljedicu. Već su počeli nabrajati većinu negativnih strana koje mogu proizaći iz djetetovog korištenja tehnologije:

Naišla sam na neko istraživanje kod korištenja mobitela i neurona u mozgu. Titraj monitora nije primjeren za djecu, za njihovu tromost oka. Mislim da je to stvar koliko se što koristi. Ne moguće je u potpunosti izbaciti tehnologiju jer onda dolazi do frustracija, opet, mislim da je to stvar mjere.

Na pitanje *Jeste li uočili negdje u medijima ili na internetu, neke informacije koje govore o pozitivnim i negativnim posljedicama korištenja digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi?* Sudionica 4 odgovara:

Čitam nekad članke kako to utječe na djecu, bila je neka analiza tih najpopularnijih sadržaja, počevši od onih za male bebe, koliko je to zapravo brainwash, koliko to dalje ide. Imaju neke varijante koje utječu na psihu i razvoj, ta dinamika ponavljanja brojalica i sličnog. [...] Sigurno postoje određene pozitivne stvari. Na koncu, ako i uspiju doći do nekog sadržaja na hrvatskom, tu se razvija neka interakcija, neki razgovor, uči se nešto, neke nove riječi ili konstrukcije rečenica, ali to isto čuju i u vrtiću, tih dodatnih deset sati određene vrste nekakve intervencije. Ne mislim nužno da je tehnologija loša, već kao i sve u životu, da je znaš dozirati i da imaš neke druge sadržaje jer teške stvari i loša energija ti se vrlo lako uvuku.

S obzirom na njezinu izjavu, dalo bi se zaključiti da sudionica percipira tehnologije više u negativnom svjetlu, nego u pozitivnom. Jednako tako, među svim sudionicama, osjetio se određeni oprez i negativan stav prema takvoj uključenosti digitalne tehnologije. Pogotovo ako je smartphone bio u pitanju:

Malo sam više protiv toga, znam da ne mogu dijete odvojiti od mobitela, no mislim da ne bi se njime trebao pretjerano koristiti prije 10 godine. Možda će laptop prije, ali mobitel, pod tim mislim korištenje društvenih mreža, neće koristiti prije 10, 11 godine. (Sudionik 6)

Jednako tako Sudionica 2 objašnjava zašto djetetu ne dopušta korištenje smartphonea:

Smatram da to nije zdravo za dijete. Nisam čitala neka istraživanja, to je moj osobni stav. Zračenje mobitel je zasigurno opasno. Uostalom, dijete od 4-5 godina smatram da ne bi trebalo imati mobitele. Možda poznaju osnove korištenja smartphonea, no nisu zreli emocionalno za to.

Međutim, kada se roditelje zamolilo da izraze striktno negativne strane, odgovori su bili sljedeći:

Primjećujem da marketing dosta utječe na njih. Primijetila sam, u kontekstu marketinga, da se televizijski programi dosta razlikuju. Na primjer, RTL Kockica ima jako puno reklama. Moja djeca više gledaju Nickelodeon gdje nema reklama. U kontekstu mobitela, strah me kako će starija djeca koja se s njom druže utjecati na nju. (Sudionica 2)

Naročito u pogledu nje, kao curice jer one su obično više sklone fizičkoj manifestaciji, fotkanju i sličnom – ta objektivizacija sebe kroz fotografiju doprinosi tom poimanju sebe gdje se poistovjećuješ i želiš izgledati kao netko – uopće ta fizička domena je meni koma. Voljela bih da oni to izbrišu, da im bude sasvim nebitno. (Sudionica 4)

Nisam toliko istraživao, no danas su informacije puno dostupnije. Bilo je slučajeva kad su otimali. Pa slučajevi pedofilije. (Sudionik 6)

Glavni problem i manifestacija negativnih posljedica zapravo dolazi iz roditeljskog nepoznavanja prirode tehnologije, ne znanja kako postaviti granice i kontrolu, mislite da je to glavni izvor negativnih posljedica, ujedno i pozitivnih. (Sudionik 1)

Kao što je prikazano, izgleda da roditelji bolje poznaju negativne posljedice digitalne tehnologije. Jedan od razloga zašto roditelji bolje poznaje negativne strane korištenja digitalne tehnologije od pozitivnih može se primijetiti u odgovoru jednog od intervjuiranih. Naime, na pitanje: *Jeste li primijetili neke pozitivne informacije o korištenju digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi?* Sudionica 7 odgovorila je sljedeće:

Ne baš. Puno više sam primijetila negativne stvari. [...] Smatram da mediji šire negativnu sliku o djetetovom korištenju digitalne tehnologije. Stalno se spominje ADHD, agresija i ovisnost.

Iako se kroz provođenje intervjua ispostavilo da roditelji imaju svoje filtere koje koriste za procjenjivanje koliko i na koji način digitalna tehnologija utječe na život djeteta, može se pretpostaviti da mediji igraju određenu ulogu u formiranju roditeljeve percepcije o dječjem korištenju digitalne tehnologije. Kada se roditelje pokušalo propitati o tome koliko mediji utječu na formiranje stavova, svi sudionici su odgovorili po uzoru na Sudionicu 3:

... nisam sigurna u točnost tih informacija. Jesu li te informacije postavljene ovako, ili su iz stručnih izvora, pitanje je koje me zna brinuti. Ako i pročitam, pročitam informativno pa sama procijenim je li to ok.

Međutim, neminovno je da roditelji dobro poznaju negativne posljedice koje su predstavili mediji te da one, u velikoj mjeri, utječe na to kako će roditelji percipirati djetetovo korištenje digitalne tehnologije jer se kroz provođenje intervjua osjetio određeni strah kod roditelja. Da bi se vidjelo koliko navedena negativna percepcija o digitalnoj tehnologiji utječe na roditelje, pokušalo se ispitati čega je točno roditelja strah?

6.2.1. Digitalna tehnologija kao izvor rizika za dijete

Unatoč tome što su roditelji pokazali poznavanje širokog raspona negativnih karakteristika o uključenosti digitalne tehnologije u život djeteta, glavni izvor strahova većinom predstavlja sadržaj kojem dijete može pristupiti ili to što bi mu drugi ljudi mogli napraviti putem digitalne tehnologije:

Mislim da je ta tehnologija (smartphone) totalni brainwash. U redu, televizija je isto to, ali neka druga vrsta. Ovo je puno dinamičnije. Na telki znaš što ide, možeš prebaciti program, ali opet je nekako doziranje, iako i tu ima svega. (Sudionica 4)

Na što se nadovezuje izjava Sudionika 5 :

Strah me da ne bude izložen nekakvom nasilju, seksualnom ili vizualnom. Bila je nekakav hajka zadnjih dvije, tri godine o sadržaju koji te tjeraju na suicid. Postoji ta opasnost, toga me najviše strah. Strah me da ne bi vidio nekakav neprimjerni sadržaj kao što je ubijanje ili seksualni odnos. Ono što ne bi mogao podnijeti u ovom trenutku bez nekakvog razgovora sa mnom. Ne možemo sve kontrolirati, a opet, ne smijemo reagirati krivo u njegovom prisustvu.

Jednako tako Sudionica 7 izražava sličnu brigu:

Pogotovo me strah, otkako sam čula za one izazove koji su krenuli po internetu gdje djeca rade svakakve gluposti. Djeca znaju slijepo slijediti takve stvari. Strah me kad vidim kako takve stvari utječu na čovjeka i dijete.

Osim sadržaja koji bi mogao biti neprimjeren, stavovi roditelja o tome kako negativne strane korištenja digitalne tehnologije mogu utjecati na djecu većinom su bazirane na ono što bi se moglo dogoditi u budućnosti:

Strah me je za kasnije, danas djeca nemaju kontrolirani sadržaj, pogotovo osnovnoškolci i dolazi do različitih mobinga i bulinga te negativnih kritika ili uznemiravanja kroz društvene aplikacije (Facebook, Whats App). (Sudionica 3)

Jednako tako Sudionica 2 izražava slično stajalište:

... više je to strah od okoline nego od same tehnologije. [...] U kontekstu mobitela, strah me kako će starija djeca koja se s njom druže utjecati na nju.

Kroz ovo istraživanje, ispostavilo se da se strah oko korištenja digitalne tehnologije prvenstveno manifestira zbog nedostatka kontrole. Možda je to razlog zašto roditelji kroz sve intervjuje izražavaju kako je bitna kontrola i mjera korištenja digitalne tehnologije te uključenost roditelja. Kako to Sudionik 5 navodi:

Nemamo svi jednake uvjete kontroliranja i toga koliko će digitalna tehnologija utjecati na tvoje dijete. Ja mogu nametnuti neka pravila, no kada bude stariji, sigurno će nekako doći do sadržaja za koji smatram da nije primjeren.

Možda se ključ shvaćanja stavova roditelja koji su prije navedeni može razaznati ako se promotri koliko su roditelji informirani te kako se informiraju o odnosu djece predškolske dobi i digitalne tehnologije.

6.2.2. Informiranost roditelja o digitalnoj tehnologiji

Roditelji se često referiraju na mainstream medije kao izvore informacija o djetetovom korištenju digitalnih uređaja. Najčešće su to članci koje su vidjeli na internetu ili reportaže koje su se prikazivale na televiziji:

Čula sam na RTL-u da se nekakva aplikacija pojavljivala na dječjim crtićima koja plaši djecu. (Sudionica 2)

... Čitala jesam o zlostavljanju preko interneta. (Sudionica 7)

Sudionica 3 je jedina navela kako zna upratiti određene članke na portalima namijenjenima za roditelje (Roda, Mamina stranica i Roditeljstvo) putem kojih se zna informirati:

... ima određenih informacija i članak koje pišu psiholozi. Ali, nisam sigurna u točnost tih informacija jer se ne zna tko je izvor informacija. Jesu li te informacije postavljene ovako, ili su iz stručnih izvora, pitanje je koje me zna brinuti. Ako i pročitam, pročitam informativno pa sam procijenim je li to ok.

Međutim, roditelji ne traže takve informacije aktivno. Oni više spontano naiđu na njih te ih letimično prolaze. Eventualno ako se istraživanja tiču nekih postupaka u koje sami nisu sigurni ili koje primjenjuju. Kao što Sudionica 2 prije u tekstu navodi istraživanje koje se tiče titraja oka i uznemirenosti mozga. Naime, kod njezine obitelji je običaj da djeca prije spavanja gledaju crtiće. Unatoč tome, sudionica i dalje dopušta gledanje crtića prije spavanja te napominje:

Mislim da je to stvar navike, navikli su zaspati uz crtić. Puno istraživanja je pokazalo da nije dobro gledati crtiće prije spavanja jer je mozak uznemiren, a njima je to način uspavlivanja.

Unatoč tome što roditelji pročitaju informacije, čak i iz stručnih izvora, njihovi stavovi o djetetovom korištenju digitalne tehnologije i dalje se baziraju na vlastitim predodžbama i zaključcima. Neovisno o tome što većina njihove percepcije o negativnim i pozitivnim posljedicama digitalne tehnologije dolazi iz tih izvora.

Ali i dalje, roditelji koji su odgajatelji (Sudionice 2 i 3) ili profesori (Sudionik 1) pokazuju, zapravo, nedovoljno razinu informiranosti o korištenju digitalne tehnologije. Kao što je to prije navedeno, većinom su to pretpostavke temeljene na površnom viđenju određenih vijesti ili članaka.

Na pitanje *Poznajete li neka istraživanja koja govore o pozitivnim ili negativnim posljedicama digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi?* Sudionik 1 odgovara:

Pa za predškolsko u biti nemam, ovo nešto malo što vidim što pročitam uglavnom je to, po meni, najviše u toj predškolskoj dobi problem to što se tablet koristi ili mobitel kad je dijete nemoguće, radi scene.

Te dalje navodi:

Sve ovisi o situaciji. Mora biti nadzora bez toga ne ide, ako nema nadzora prevagnut će negativne, hoće jel će ih povući.

Na kraju, koliko će roditelji usvojiti određene informacije o djetetovom korištenju digitalnih uređaja ovisi o njihovom osobnom filteru i procjeni. No, svi roditelji ističu isto: stvar je mjere i kontrole.

6.3. Stavovi roditelja o važnim aspektima za sigurno i korisno korištenje digitalne tehnologije od strane djece predškolske dobi

Kroz ovo istraživačko pitanje ispitalo se što je bitno za djetetovo sigurno i korisno korištenje tehnologije te koje su metode i bitne značajke da bi se takvo korištenje moglo realizirati.

Svi roditelji ističu isto: kontrola je važna

Sonia Livingston i ostali (2015: 41) su zaključili kako se roditelji većinom koriste sljedećim strategijama kod upravljanja djetetovim korištenjem tehnologije: pravila i restrikcije kod korištenja online sadržaja te nadziranja kada su djeca online. Iako se ovaj zaključak temelji na korištenju interneta, kroz sljedeće predstavljanje rezultata pokazat će se da roditelji ove metode primjenjuju na korištenje svih digitalnih uređaja:

Ja kontroliram što gleda, prisutna sam za to vrijeme i u međuvremenu kuham, čistim ili pospremam, sam gleda na kauču dok mlađe dijete spava no i to kontroliram. (Sudionica 3)

Pa da, bilo je u početku perioda kada se malo više zagledao u tablet, iako smo imali neki dogovor i onda mi nije htio vratiti tablet. Neću, neću počne vrištati, a tata sa svog mobitela samo cap i ugasi. E onda smo shvatili da to tako u biti ne funkcionira i da je puno jednostavnije da se dogovaramo i to je teško i tu treba biti ustrajan. Ali sad imamo takav super dogovor, sad već nakon tri godine od kako on koristi mobitel. (Sudionik 1)

Znam provjeriti povijest pregleda za slučaj da nije posjećivao neke neprimjerene stranice ili da slučajno nije iskočio neki link koji je on stisnuo. To radim kako bih pokušao spriječiti da se osjeća ugroženo, da ne bi osjetio nekakvu prijetnju. [...] . Kada stavi slušalice, često netko prođe pored njega te provjeri i pita ga što to radi. (Sudionik 5)

Roditelji najčešće pokušavaju kontrolom spriječiti dijete da: dođe do neprimjerenog sadržaja, ne provodi previše vremena uz tehnologiju te da tehnologija ne dovode do nervoze. Ključno je viđenje Sudionik 1 koji objašnjava zašto je nužno kontrolirati sadržaj:

...roditeljski nadzor je bitan kako bi se iskoristila dobrobit koju može dati takva tehnologija.

No, većina roditelja je svjesna da sama kontrola ne predstavlja neki značaj ako djeca iznova rade postupke koji roditelji ne odobravaju. Zato roditelji znaju pribjegavati metodama restrikcije i objašnjavanja djetetu zašto neki sadržaj nije primjeren. Kako Sudionik 5 navodi:

Da, trudimo se objasniti naše stajalište prema tom sadržaju. Postoje sankcije za takve slučajeve. Oduzimanje tableta ili ga tražimo da sam argumentira zašto ponovno gleda taj sadržaj i što on vidi u tome. Pitamo ga je li bi, u slučaju nasilnog sadržaja, tako nešto napravio svojem prijatelju. Bitno je da se djecu ne diskreditira tako da mu se govori da nema pojma i da ne razumije.

Jednako tako, Sudionica 3 napominje:

Ja se uvijek trudim da kontroliram sav sadržaj koji on gleda. Dat ću mu da pogleda neke stvari koje meni nisu interesantne ili su za mene ne primjerene čisto da mu pokažem primjer toga što ne valja. Objasniti ću mu da je to ružno i da ne želim više da to gleda, i tu smo završili priču.

Međutim, postoji slučajevi gdje roditelji koriste samo metode restrikcije bez objašnjenja zašto neki sadržaj ili postupak nije primjeren. Kao u slučaju Sudionika 6 koji je na pitanje *Kada ste uočili da dijete gleda neki sadržaj koji nije primjeren, jeste li razgovarali s njim o tom sadržaju?* Odgovorio na sljedeći način: *Ne, rekli smo mu da ne smije gledati.*

Roditelji su, u većoj mjeri, sigurni u svoje sisteme kontrole i načine na koje ih provode. Dosta često je to u obliku restrikcija, nego nagrade za određeno ponašanje. Korištenje tehnologije za kontroliranje sadržaja se nalazi samo u slučaju Sudionika 1. Njegovo korištenje takvih alata možemo pripisati njegovoj upoznatosti s prirodom tehnologije zbog posla (profesor informatike i fizike). Izjave Sudionice 2 i Sudionika 6 pokazuju jedan od razloga zašto se ne koriste nagrade kao sustav kontrole. Naime, oni navode kako digitalna tehnologija njihovoj djeci nije primarna, već im služi kao sredstvo. Važno je naglasiti da se određeni sudionici (Sudionik 1, Sudionica 2, Sudionik 5) oslanjaju na koncept povjerenja. Naime, oni smatraju da su sa svojom djecom razvili određeno povjerenje koje im omogućuje da ne vrše rigoroznu kontrolu nad djecom. Ujedno, gledaju na taj postupak kao i na test vlastitog karaktera.

Dakle, restrikcija je često metoda koja se koristi kako bi se usmjerilo djetetovo korištenje digitalne tehnologije. No, kroz istraživanje se dalo naslutiti kako objašnjavanje određenih postupaka ima ključnu ulogu u provođenju i efikasnosti kontrole. Što dovodi do sljedećeg poglavlja:

6.3.1. Roditelji i djeca: zajedničko korištenje digitalnih uređaja

Najčešći oblik zajedničkog korištenja digitalne tehnologije se manifestira kroz gledanje televizije. Izgleda da gledanje crtića s djecom ili drugog sadržaja s roditeljima predstavlja trenutak kada se ispred tehnologije nađu djeca i roditelji.

Gledam s njim. Razgovaramo. Ima sad novih crtića gdje moraš ponavljati nešto. Onda ja počnem ponavljati pa onda on uhvati nešto. (Sudionik 6)

Svi zajedno gledamo neki koji je izabran taj tjedan. Glasanjem biramo filmove. Ako vidimo da je neki film na televiziji, ili imamo neki na DVD-u, onda ja kažem koji bi možda više. Onda se i Jura (muž) tu uključi. Pa se dogovorimo da ćemo u petak gledati jedan, a u subotu drugi. (Sudionica 2)

Kao što se da primijetiti, zajedničko korištenje digitalne tehnologije može služiti kao poligon za razvijanje suradnje unutar obitelji. Sličan se primjer navodi prije u radu, u slučaju Sudionika 1, gdje je naveden primjer suradnje djeteta i roditelja kod povezivanja smartphonea i robota.

Najčešće se koristi sadržaj koji je primjeren djeci, iako, postoje slučajevi kada to nije tako. Sudionik 5 i Sudionik 6 gledaju s djecom sadržaj koji možda nisu primjereni za njihove godine (MMA, Crno-Bijeli Svijet), ali navedeni sudionici su naglasili kako komuniciraju s djecom o sadržaju koji prate. Jednako tako, svi ostali sudionici su potvrdili da zajedničko gledanje sadržaja zna dosta često biti razlog za komuniciranje između djeteta i roditelja te trenutak gdje se, uz pravilno navođenje, djetetu može proširiti shvaćanje svijeta koji ga okružuje:

Uvijek, komuniciramo o svemu, a oni ispituju po defaultu. Kad je muzika, oni mogu gledati sami – gledaju spotove, kako plešu... Gledao je on Supertalent, vidio je breakdance, pa je bilo super kad je to pokušao skinuti. Zbog toga mu znam naći neke spotove baš da pogleda kako plešu. Nekad im tako pričam „E, ovaj bend ti je zakon! Na ovaj koncert ćemo obavezno ići ako uspijemo, nemojte ovo slučajno micat!“ i takve neke kombinacije, ali uglavnom sve što gledaju, osobito ako se prvi put susreću s nečim, sve komentiramo, kao „Vidi kako James kuha, a znaš li koliko on zarađuje?“ i tako, šalimo se. Oni tako gledaju što kuha, vide što oni jedu, što ne, pa gledamo kolače – uglavnom, sve komentiramo. (Sudionica 4)

Jer dijete kao dijete, ono ne zna što sve uređaj može ili što sve neke druge aplikacije nude, tu mora odrasli uskočiti jer dijete će naučiti ono što je naučio, naći će si neku igricu, pa na YouTube pa će tu kliknuti na neku reklamu pa će se instalirati neki virus pa će tu biti svašta, ali roditelji ili odgajatelji ili profesori u školi, oni mogu pokazati što se sve još može s njima, s uređajem, a da nije sve samo zabava. A onda to opet samo po sebi postaje zabava jer kad vi djetetu date tako nešto novo i zanimljivo iz čega će on nešto lakše naučiti, onda mu je to i zabavno, a najbolje je učiti kroz igru i kroz nekakvu zabavu. (Sudionik 1)

Razgovaramo dok gledamo televiziju. Uglavnom me ispituju za nepoznate riječi, nepoznate životinje koje ne mogu razaznati. U filmu, ako je neka situacija koju oni ne razumiju. Zadnje smo gledali film Dr. Doolittle onda je on pitao zašto on obilazi kuće jer su kod nas navikli da mi idemo kod veterinaru, a ne da veterinar dolazi u kuću. Tu su tražili nekakvo objašnjenje. (Sudionica 2)

Izgleda da komunikacija za vrijeme gledanja sadržaja može igrati ključnu ulogu za dijete i njegovu percepciju svijeta. Naime, kako roditelj pristupi određenom sadržaju, može predstavljati polazišnu točku djetetovog razumijevanja i odnošenja prema nekim situacijama, kako u kontekstu digitalne tehnologije, tako i u stvarnom životu:

... smatram da je bitno kako reagiram u tom trenutku. Ako preburno ili negativno reagiram, to će na njih ostaviti jače posljedice, nego da to odradim smireno. Bilo je nekih trenutaka gdje su se oni preplašili sadržaja kojeg su gledali. Nakon toga im je bilo jasno da je to nešto što nije za njih. Onda znaju doći do mene i reći da je ovo nešto ružno i zamoliti me da im prebacim snimku. (Sudionica 7)

Jednako tako, Sudionik 5 dijeli slično stajalište:

Ne smije mu se obraćati tako da mu se govori da je premali da nešto shvati. Mislim da je izuzetna bitna ta prva reakcija roditelja kako bi mu se kasnije mogao stvoriti pravi pogled.

Navedeni primjer prikazuje kako reakcija roditelja može determinirati koliko će dijete kasnije imati povjerenja pristupiti roditelju. Sukladno prethodnom zaključku, Sudionica 3 izražava slično stajalište:

Moj cilj je, jednoga dana kada moje dijete bude sposobno koristiti sve te aplikacije, da mi se uvijek može obratiti. Mislim da je sve stvar komunikacije.

Slično stajalište dijeli Sudionica 2:

Mislim da je tu bitna komunikacija između roditelja i djeteta. Njoj da bilo što nije jasno, mislim da je onda otvorena komunikacija tu nekakav put kojim će ona doći do mene kako bih joj ja to mogla razjasniti.

Nadalje, sljedeća zajednička aktivnosti koja uključuju digitalnu tehnologiju, no u znatno manjoj mjeri, su igranje igrica (Sudionica 7 i Sudionik 1) :

...pa nekad ako negdje zapne, kao nešto teško u Escape Roomu, al to više ja onako nekako meni zanimljivo pa se onda on uključi pa onda gledamo kako sad otvoriti vrata. (Sudionik 1)

... Znali smo zajedno igrati PlayStation. No, sada nije slučaj jer smo se muž i ja razveli. (Sudionik 7)

Iz navedenih izjava se da primijetiti kako, u zajedničkom korištenju digitalne tehnologije, roditelj je u funkciji voditelja. Najčešće vodi dijete kroz određeni sadržaj te komunicira s njim o njemu kako bi mu pomogao u razumijevanju. No, ovaj odnos može ići i obrnuto:

Neke stvari meni na mobitelu više starije dijete pokaže. Na primjer, Mei mi je pokazala kako se slika zaslon. (Sudionica 2)

Jednako tako, Sudionik 5 navodi:

Stalno komuniciramo. Mislim da je to potrebno i meni, za moj razvoj neki jer nema nikakve knjige koja daje točne upute kako biti roditelj, pa koliko on uči uz mene, ja dosta naučim uz njega i s njim. Nema zlatnog pravila. Treba se nekada spustiti na njegovu razinu, što nije ništa loše, nego probati kroz njegove oči pogledati svijet oko sebe i sukladno tome reagirati.

Iz svega prije navedeno, može se zaključiti kako zajedničko korištenje digitalne tehnologije predstavlja bitnu značajku u djetetovom shvaćanju iste. Osim toga, ono predstavlja mjesto susreta djeteta i roditelja te može stvoriti mogućnost produbljivanja odnosa među roditeljem i djetetom.

6.4. Iskustvo roditelja s digitalnom tehnologijom i njihovi stavovi spram uključenosti digitalne tehnologije u život djece predškolske dobi

Ovo istraživačko pitanje ima za cilj otkriti kako djetinjstvo roditelja te njegovo iskustvo s digitalnom tehnologijom utječe na formiranje stava o korištenju uređaja kod djece predškolske dobi. Ovo istraživačko pitanje motivirano je pretpostavkom da kontekst u kojem je roditelj odrastao ima velikog značaja za to kako će se usmjeravati i odgajati dijete. Nadalje, iskustvo roditelja s digitalnom tehnologijom može uvelike determinirati kako će se digitalna tehnologija percipirati u obitelji (McPake, Plowman, 2010:11).

Kroz izjave roditelja uspješno se utvrdilo kako iskustvo i kontekst roditelja zaista igra ulogu u tome kako će se percipirati korištenje digitalne tehnologije. Naime, roditelji smatraju sljedeće: prije su djeca zdravije odrastala nego danas.

Razgovori s roditeljima pokazali su kako su njihova prva iskustva s tehnologijom bila pozitivna. Tada se tehnologija prihvaćala s manjom doze skepse nego danas. Iako su već tada postojala određena istraživanja koja su propitkivala i polemizirala korištenje tehnologije, kako kod djece, tako i kod odraslih, straha ili negativnih stajališta nije bilo u tolikoj mjeri. Nova tehnologija se prihvaćala s oduševljenjem:

S nečim takvim sam se susrela kada sam bila osnovna škola. Komodore 64 je bio model. To je bilo čudo. (Sudionica 2)

Na pitanje, *Kakvo je bilo vaše iskustvo u mladosti s novom tehnologijom? Kako ste reagirala?* sudionici odgovaraju na sljedeći način:

Bila sam oduševljena. Tada nije bilo tolikog straha kao danas. (Sudionica 2)

Dobar je osjećaj jer dobiješ neki uređaj koji ti je nešto novo, ali to je više bila funkcionalna stvar – umjesto telefonskih govornica, čekanja nekoga pod satom ili na Krleži dok kasni sat vremena. (Sudionica 4)

Više pozitivna, nego negativna. (Sudionica 7)

Meni je u principu, to sve pozitivno. Kao dijete nisam imao ništa od toga jer nismo imali mogućnosti. Nikad nisam imao laptop, PlayStation i mobitel. Uvijek sam imao veliku želju da si to kupim. (Sudionik 6)

Ujedno, nedostatak skepse u vrijeme kada su roditelji odrasli možemo vidjeti po tome kako su njihovi roditelji reagirali na novu tehnologiju:

Mislim da oni i da su htjeli nisu mogli, ali nisu niti znali, prvi put je došlo neko novo računalo u kuću koje su kupili nama tako da se učimo tek smo ih poslije brat i ja počeli malo educirati i učiti. (Sudionik 1)

Ne, mislim da su moji roditelji igrali na kartu povjerenja, što primjećujem i kod sebe i odgoja svoje djece. (Sudionica 2)

Nisu bili skeptični, vodili smo puno razgovora o tome što se smije a što ne, koliko se treba gledati li koristiti, koji sadržaji su u redu a koji ne. (Sudionica 3)

Ne. Mislim da u ono vrijeme to nije bilo toliko potaknuto s tim negativnim stvarima kao danas. Tek se počelo razvijati. (Sudionik 6)

Iz navedenih izjava se primjećuje kako je kontekst u kojem su roditelji odrastali bio sasvim različiti od onog u kojem odrastaju njihova djeca danas. Digitalna tehnologija je tek kucala na vrata te informacije o njezinim negativnim posljedicama, ili nisu bile dostupne, ili ih još nije bilo u tolikoj mjeri. Kako roditelji navode, mladi su je prihvaćali s oduševljenjem, dok stariji nisu razmišljali o tome što uključenost takve tehnologije donosi za njihovu djecu. Interesantno je primijetiti među roditeljima kako se prvotno oduševljenje s digitalnom tehnologijom ne može osjetiti u današnje vrijeme. Početni žar i oduševljenje prvih doticaja s takvim uređajima nije nešto što roditelji preslikavaju na svoju djecu. Čini se kao da su roditeljima danas prve asocijacije na digitalnu tehnologiju, pogotovu u kontekstu odgoja djeteta, oprez i mjera.

Možda se odgovor nalazi u činjenici da su se svi od navedenih roditelja s digitalnom tehnologijom susreli puno kasnije, što nije slučaj s njihovom djecom. Oni su bili puno stariji kada je digitalna tehnologija počela okruživati njihovu svakodnevicu:

... *prvo računalo sam dobio 89-te godine to je bio PC 286.* (Sudionik 1)

... *S nečim takvim sam se susrela kada sam bila osnovna škola.* (Sudionica 2)

... *Prvi puta sam se susrela s internetom u 6 razredu osnovne škole.* (Sudionik 3)

Pošto su se roditelj susreli stariji s tehnologijom nego njihova djeca, može se pretpostaviti da je zato određena zrelost djeteta bitna za korištenje digitalne tehnologije jer su oni bili zreliji nego svoja djeca kada su počeli koristiti digitalnu tehnologiju.

Nadalje, na pitanje *Jeste li imali nekakva negativna iskustva s tehnologijom?* koje je imalo za cilj istražiti postoji li možda neko izuzetno negativno iskustvo koje je utjecalo na percepciju roditelja o korištenju digitalne tehnologije, samo su dva roditelja navela da su iskusila tako nešto:

Ja osobno nisam imao negativna iskustva, jedino što sam ja primijetio i tad sam i prestao s tim World of Warcraft-om je u stvari neka oduzetost iz realnog svijeta jer u onom trenutku, kad krenete igrati, uopće vas nije briga što se dešava i završite neku minimalnu svoju dnevnu radnu obvezu i onda krenete na osmosatno igranje igrice, dovoljno sam tada već bio odrastao da shvatim da mi to stvarno u životu ne treba i da je to pretjerivanje. (Sudionik 1)

Možda prije, u srednjoj školi, dok sam još imala Facebook. (Sudionica 7)

Ostali roditelji nisu naveli niti jedan takav slučaj. Jedan roditelj je napomenuo (Sudionik 6) kako je čuo od prijatelja loše iskustvo s kupovinom online te Sudionik 1 se referirao na slučajeve negativnih situacija koje su se događale djeci preko interneta. No, tijekom ostatka intervjua, nije pokazao kako su te informacije negativno utjecale na to da omogući djetetu korištenje digitalne tehnologije. Iako nisu detektirani tragični slučajevi korištenja digitalne tehnologije za koje bi mogli reći da su utjecali na roditeljevu percepciju o djetetovom korištenju digitalne tehnologije, njihova iskustva, o tome kako su provodili svoje vrijeme kao djeca, možda su razlog zašto se danas posebno stavlja naglasak na tradicionalnim oblicima zabave kod djece predškolske dobi:

Naša generacija je živjela bez mobitela i puno smo više bili po parkovima i prirodi i nije nam ništa falilo. [...] Mislim da bi djeca njihovog uzrasta trebali biti vani, u prirodi, uz loptu, blato, pješčanik – koliko god old school to zvučalo, mislim da ih takve varijante neće zaobići i ništa im neće nedostajati bez njih u budućnosti. (Sudionica 3)

Nadalje, kroz intervju se dalo uočiti kako dolazi do određenog prijenosa stavova s roditelja na dijete. To se, u kontekst pozitivnog viđenja tehnologije, može primijetiti kod Sudionika 1 i Sudionika 5. Njihovo prihvaćanje tehnologije u svakodnevni život se vidi po tome što njihova djeca imaju puno veću slobodu, za razliku od djece ostalih sudionika, u smislu korištenja digitalne tehnologije. Oboje roditelja dozvoljavaju djeci da koriste tablet, i to relativno samostalno. Primjer kako stavovi roditelja mogu utjecati na to da se ne preferira kod djece korištenje tehnologije možemo primijetiti kod Sudionice 4:

Nisam protivnik, ali me to uopće ne interesira. Više sam u knjigama, pisanoj riječi, mene ta varijanta ne zanima. Nikad nisam bila ni na jednoj društvenoj mreži – nemam Facebook, Instagram, ali imam WhatsApp za slanje fotografija. Ne volim grupna dopisivanja i takav tip kolektiva. Što se tiče informacija, u redu, često se i meni dogodi da završim čitajući nekakve dnevne novine i neke sadržaje za gubljenje vremena. Više sam neki renesansni tip.

Te nastavlja:

Ja sam više old school - nelicemjerno, ali bih voljela da oboje krenu svirati neki instrument, da imaju tu vrstu stvarnog iskustva. Više bih voljela da mi dijete ima takvu vrstu hobija – da si nađe neku ekipu, neki bend, nije ni bitno, da bude nešto na tom tragu. Nisam toliko u varijanti da mora biti u nekom sportu. On je poprilično dinamičan i tu ne mislim da će mu nešto faliti, više da ide kroz tu neku umjetnost.

Predstavljene izjave upućuju na to da roditelji, u velikoj mjeri, koriste svoje djetinjstvo i iskustvo s digitalnom tehnologijom kao referentnu točku za promišljanje i dolaženje do odluka o tome kako će njihova djeca koristiti navedenu tehnologiju. Kontekst u kojem su odrastali igra određenu ulogu u odgoju djeteta jer su svi roditelji naznačili kako smatraju da djeca trebaju provoditi svoje vrijeme kako su i oni dok su bili mladi. Nije primijećeno da su roditelji imali izuzetno negativna iskustva koja bi utjecala na njihovo mišljenje o tome kako digitalna tehnologija treba biti uključena u svakodnevni život djeteta. Međutim, primijećen je određeni prijenos roditeljskih stavova na predodžbu o tome kako treba izgledati djetinjstvo njihove djece.

7. Zaključak

Korištenje digitalne tehnologije kod djece predškolske dobi predstavlja izazov za roditelje. Mnogi roditelji ne znaju kako uklopiti takvu vrstu tehnologije u svakodnevicu djeteta. Prema dosadašnjim istraživanjima, ispostavilo se da postoje mnoga pitanja vezana za ovu temu na koja se ne može dati jasan odgovor: koliko bi djeca trebala koristiti tehnologiju? Koja tehnologija bi njima trebala biti dostupna? S kojim ciljem bi se trebala koristiti? Koja bi uloga roditelja trebala biti u djetetovom razvijanju odnosa prema tehnologiji? Dosadašnja istraživanja donijela su određene odgovore na ova pitanja, no, na kraju, roditelji su ti koji trebaju odlučiti na koji način koristite zaključke navedenih istraživanja.

Korištenje tehnologije kod djece predškolske dobi je u stalnom rastu. Djeca sve više i više koriste digitalne uređaje, pogotovo novu tehnologiju. Nova tehnologija (smartphoni, tableti i ostalo) omogućuju djeci da se lakše koriste takvim uređajima, prvenstveno zbog novih tehnoloških postignuća (dodirni ekran, smanjen je obujam uređaja, novi softver omogućuje lakše snalaženje). Međutim, kroz ovo istraživanje potvrđeni su rezultati istraživanja 2014. godine koji govore o tome kako je televizija i dalje uređaj kojeg djeca najviše koriste (Genc, 2014:57), iako je možda ne preferiraju previše. Naime, kroz istraživanje se ispostavilo da roditelji smatraju kako je televizija najsigurniji mediji za dječje korištenje. Kako se program može unaprijed pregledati, roditelji se najviše oslanjaju na ovaj digitalni uređaj kako bi svojem djetetu, prvo, omogućili zabavan sadržaj, a tek onda edukativni sadržaj. Ujedno, ovaj digitalni uređaj im omogućava da kontroliraju što djeca prate, dok ostali uređaji (smartphone i tablet) zbog svog individualnog karaktera (Livingston i sur., 2015: 28) ulijevaju određenu dozu straha roditeljima.

Ujedno, navedena tehnologija je nerijetko povezana s internetom koji predstavlja posebnu brigu za roditelje. Sve to dovodi do toga da se negativne posljedice tehnologije lakše manifestiraju. Priroda negativnih posljedica je takva da su uočljivije nego pozitivne strane koje takva tehnologija može donijeti. Mediji igraju veliku ulogu pri formiranju stavova roditelja te su, nerijetko, teme rasprava negativne strane digitalne tehnologije (McPake, Plowman, Stephen 2010:1-3). Jednako tako, kroz ovo istraživanje se ispostavilo da rasprave u medijima uvelike formiraju stavove roditelja, iako oni možda nisu svjesni toga. Nadalje, ispostavilo se da roditelji puno bolje poznaju negativne strane digitalne tehnologije i po njima formiraju svoja stajališta, dok pozitivne strane

uključenosti takve tehnologije padaju u drugi plan. Svi roditelji su suglasni: edukativni potencijal digitalne tehnologije dijete može otkrivati kada krene u školu. Iako su temelj za njihove stavove informacije koje su čuli u medijima, roditelji tvrde da je njihova intuicija te metoda pokušaja-pogreške ono što ih vodi kroz vođenje njihove djece kod korištenja digitalne tehnologije.

No, prema Kovačiću i Reku (2015:40) roditelji ne poznaju i ne promišljaju dovoljno o pozitivnim i negativnim karakteristikama uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevicu djeteta. Kroz ovo istraživanje je potvrđena ova teza. Unatoč tome što roditelji poznaju neke negativne posljedice djetetovog korištenja digitalne tehnologije, ne primjećuju one koje su prisutne sada u njihovim svakodnevicama, kao što je to kakav učinak televizija u pozadini može imati na njihovu djecu te što još negativno djetetovo gledanje televizije može uzorkovati. Jednako tako, edukativni potencijal takve tehnologije uopće nije iskorišten zbog neutemeljenog straha roditelja. Naime, s jedne strane, strah ih je da korištenje digitalne tehnologije, kao što su tableti, neće moći kontrolirati. S druge strane, uvjereni su kako vrše kvalitetnu kontrolu nad svojom djecom. Ako vrše kvalitetnu kontrolu nad svojom djecom, zašto se onda boje dati djetetu da putem neke aplikacije proširuje svoje znanje ili neku drugu karakteristiku? Na ovo pitanje nije dobiven odgovor kroz istraživanje.

Nadalje, kroz ovo istraživanje ispostavilo se da, unatoč negativnoj percepciji koja prati navedenu tehnologiju, korištenje iste može biti točka susreta obiteljskog života. Naime, iako je narav takve tehnologije izrazito individualistička, ona može biti nešto u čemu obitelj uživa zajedno, kao kada se obitelj navečer okupi ispred ekrana kako bi pogledala film, crtić ili nešto drugo. Takav susret obitelji može predstavljati plodno tlo za razgovor, ali i djetetovo učenje o svijetu koji ga okružuje.

Kada se koristi individualno, ovakva vrsta tehnologije često predstavlja izvor zabave za dijete. No, ne smije se zanemariti i njezin edukativni potencijal, čiji značaj roditelji tek otkrivaju. Nažalost, ispostavilo se da roditelji teže negativnom stavu prema djetetovom svakodnevnom korištenju digitalne tehnologije, što dovodi do toga da ne vide koliko ona može biti korisna za djetetovo učenje i širenje slike o svijetu, kao što je to slučaj kod Sudionika 1 i njegovog djeteta. Glavni strah roditelja je kako drugi ljudi, preko interneta, mogu utjecati na njihovo dijete te na kakav neprimjereni sadržaj djeca mogu naići kada koriste takve uređaje.

Roditelji se oslanjaju na svoju sposobnost kontrole kao efikasnu mjeru u sprječavanju opasnosti koju takvi uređaji mogu prouzročiti. Za roditelje, kontrola podrazumijeva restrikciju te

komunikaciju s djecom o različitim sadržajima i postupcima koji su vezani za korištenje tehnologije, što je sukladno istraživanju Sonije Livingston i ostalima (2015: 41). U više navrata je kroz provođenje istraživanja naglašeno kako roditelji smatraju da razgovaranje o tehnologiji i roditeljsko usmjeravanje djetetovog korištenja iste može potencijalnu opasnost pretvoriti u prednosti.

Ujedno se ispostavilo kako stavovi roditelja, njihova iskustva i kontekst u kojem su odrasli predstavlja temelj za razvijanje djetetovog odnosa s digitalnom tehnologijom. Iako oni nisu svjesni koliko naveden značajke utječu na dijete, neminovno je da one igraju bitnu ulogu u tome kako će dijete odrasti s digitalnom tehnologijom. Kako McPake, Plowman i Stephen (2013: 428 - 429): ključni čimbenik u djetetovom razumijevanju digitalne tehnologije kao sredstvu pomoći, nalazimo u načinu na koji njihova obitelj i prijatelji koriste digitalne uređaje.

8. Literatura

Primarna literatura:

Alexander, A. (2008.) "Media and Family", u: Calvert, L., Wilson, B.J., *The Handbook of Children, Media and Development* , str: 121-141

Barr, F. (2008.) "Attention and Learning from Media during Infancy and Early Childhood", u: Calvert, L., Wilson, B.J., *The Handbook of Children, Media and Development*, str: 143-166

Batorowicz, B., Cherly, M.A., Pollock, A. (2012.)" Technology supporting written productivity in children with learning disabilities: A critical review", *Canadian Journal of Occupational Therapy* sv 79(4): 211-224

Bickham, D.S., Vandewater, E.A., Huston, A.C., Lee, J.H., Caplovitz, A. G., Wright, J.C. (2003.) "Predictors of Children's Electronic Media Use: An Examination of Three Ethnic Groups", *Media Psychology* sv.5_ 107-137

Comey B. J. (2014.) *Going Dark: Are Technology, Privacy, and Public Safety on a Collision Course?*, Federal Bureau of Investigation, Washington D.C. (stranica ažurirana: 16 listopad, 2014.)

Christakis,A. D., Zimmerman, F.J., DiGiuseppe, D.L. (2004.) "Early Television Exposure and Subsequent Attentional Problems in Children", *Pediatrics* sv. 113(4):708-713

Genc, Z. (2014.) "Parents' Perceptions about the Mobile Technology Use of Preschool Aged Children", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* sv. 146

Hingle, M., Kunkel, D. (2012.) "Childhood Obesity and the Media", u: Strasburger, V., *Children, Adolescents, and the Media*

Kim, D., Lee, Y., Lee, J., Nam, J.K., Chung, Y. (2014.) "Development of Korean Smartphone Addiction Proneness Scale for Youth", *PLoS One*. sv:9(5)

Livingstone, S., Marsh, J. Plowman, L. Ottovordemgentschenfelde, S., Fletcher, B. (2014.) "Young children (0-8) and digital technology: a qualitative exploratory study - national report - UK", *Joint Research Centre*, Luxembourg: Europska Komisija

McPake, J. , Plowman, J., Stephen, C. (2010.) "The Home as a Technological Learning Environment: Children's Early Encounters with Digital Technologies", *Annual Meeting of the American Educational Research Association*, Colorado: 1. svibnja

McPake, J., Plowman, L., Stephen, C. (2013.)" Pre-school children creating and communicating with digital technologies in the home", *British Journal of Educational Technology* sv. 44(3): 421-431

McPake, J., Plowman, L. (2010) *At home with the future : influences on young children's early experiences with digital technologies, Contemporary Issues in Early Childhood Education*, Open University Press

Microchips implanted in humans: Practical or perilous? (2017.), CBS News, 12. travnja (<https://www.cbsnews.com/news/microchips-privacy-implants-biohacking/>)

Ofcom (2014). *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report*. London: Office of Communications

Palaiologou, I. (2014.) "Children under five and digital technologies: implications for early years pedagogy", *European Early Childhood Education Research Journal* sv. 24 (1)

Pitchford, N.J. (2015.) "Development of early mathematical skills with a tablet intervention: a randomized control trial in Malawi", izvorni rad, Nottingham: School of Psychology, University of Nottingham

Rek, M., Kovačić, A. (2018.) "Media and Preschool Children: The Role of Parents as Role Models and Educators", *Medijske Studije*, sv.9 (18): 27 - 43

Scantlin, R. (2008.) " Media Use Across Childhood: Access, Time, and Content", u: Calvert, L., Wilson, B.J., *The Handbook of Children, Media and Development*, str: 51-74

Schmidt, M.E., Pempek, T.A., Kirkorian, H.L., Frankenfield Lund, A., Anderson, D.R.(2008.) "The Effects of Background Television on the Toy Play Behavior of Very Young Children", Child Development sv. 79(4): 1137-1151

Takeuchi, L.M. (2011.) *Families matter: Designing media for digitale age*, New York: The Joan Ganz Cooney Center

Sekundarna literatura:

Anderson, D. R., & Burns, J. J. (1991). Paying attention to television. u: J. Bryant & D. Zillmann, *Responding to the screen: Perception and reaction processes*, str: 3–26.

AVG Technologies. (2010.) "Forget Swimming and Riding a Bike – Young Children Today More Likely to have Mastered Computer Games AVG Study Shows Young Kids Learn Tech Skills before Life Skills." (<http://www.avg.com/gb-en/press-releases-news.ndi-672.>)

Downes, T., L. Arthur, and b. Beecher. (2001.) "Effective Learning Environments for Young Children Using Digital Recourses: An Australian Perspective.", *Information Technology in Childhood Education* 1: 129–143.

Downes, T. (2002.) "Children's and Families' Use of Computers in Australian Homes.", *Contemporary Issues in Early Childhood* sv. 2 (3), 182 - 206

Gutnick, A., M. Robb, L. Takeuchi, and J. Kottler. (2011.) *Always Connected: The New Digital Media Habits of Young Children*. New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.

Marsh, J., G. Brooks, L. Hughes, S. Roberts, and K. Wright. (2005.) "Digital Beginnings: Young Children's Use of Popular Culture, Media and New Technologies", *Report of the Young Children's of Popular Culture, Media and New Technologies' Study*, Sheffield: Literacy Centre University of Sheffield.

McPake, J. (2010.) "The Home as Technological Learning Environment; Children's Early Encounters with Digital Technologies." Paper presented at the American educational research Association (AERA) Conference, Denver, 30. travnja - 02. svibnja , 2010

McPake, J., and L. Plowman. (2010.) "At Home with the Future: Influences on Young Children's Early Experiences with Digital Technologies.", *In Contemporary Perspectives on Early childhood Education*, u: N. Yelland, Maidenhead: Open University Press

Mesch, G. S. (2006)." Family relations and the internet: Exploring a family boundaries approach", *Journal of Family Communication*, sv. 6(2): 119–38.

Parette, H., A. Quesenberry, and C. Blum. (2010.) "Missing the Boat wit Technology Usage in Early Childhood Settings: a 21st Century View of Developmentally Appropriate Practice.", *Early Childhood Education Journal* sv. 37: 335–343

Stephen, C., J. McPake, L. Plowman, and s. Berch-Heyman. (2008.) "Learning from the Children: Exploring Preschool Encounters with ICT at Home." *Journal of Early Childhood Research* sv.6, 145 - 154

Stevenson, O., and c. Adey. (2010.) "Toy Tours: Reflections on Walking-whilst-talking with Young Children at Home.", *Qualitative Researcher* sv.12.: 8–10.

Dodatak

Pitanja za intervju:

1. Koje sve uređaje posjedujete (smartphone, tablet, mp3 player, televizor, računalo, igrače konzole, prijenosne igrače konzole, fotoaparat, videokamera...):
2. Koji od navedenih uređaja najviše koristite: (ako smartphone, tablet, računalo - onda u koje svrhe) (ako televizor, igrajuće konzole - onda koje sadržaje)
3. Kada i zašto ih koristite i koliko u prosjeku svakodnevno?
4. Kakav je vaš stav prema uključenosti digitalne tehnologije u svakodnevni život? Koje su pozitivne strane, a koje negativne?
5. Kakvo je vaše dosadašnje iskustvo s tehnologijom? Možete li navesti neka pozitivna iskustva i neka negativna? (ako neko jako negativno iskustvo - kako ste se osjećali poslije toga? je li taj osjećaj utjecao na vaš kasniji odnos prema takvoj tehnologiji?)
6. Kada ste se prvi put susreli s takvom vrstom tehnologije? Kada ste prvi puta pristupili online svijetu i kako ste se tada osjećali?
7. Sada bih prešao na pitanja koje se tiču vaše djece i korištenja digitalne tehnologije. Prvo bih postavio par činjeničnih pitanja:
8. Kojim digitalnim uređajima dijete ima pristup?
9. S koliko uređaja zna upravljati?
10. Kada ih koristi?
11. Koristi li ih ikada u suradnji s prijateljem ili bratom/sestrom? Kako to izgleda? Opišite ukratko
12. Koliko okvirno vremena dijete svaki dan provede gledajući TV ili koristeći jedan od prije spomenutih uređaja
13. Posjeduje li dijete jedan od navedenih uređaja: smartphone, tablet, tv, igrajuće konzole....

14. Gdje se u kućanstvu nalaze takve uređaji? (ako smartphone ili tablet, onda:)
15. Kakve aplikacije dijete koristi? Koje mu se najviše sviđaju? Koliko često sudjelujete u djetovoj igri na računalu/tabletu/smarphonu/konzoli te gledate li s njim televiziju? (sjedi li dijete s roditeljem dok on gleda tv? i sjedi li roditelj s djetetom dok ono gleda tv?)
16. Možete li procijeniti kako se vaše dijete snalazi s digitalnim uređajima? Objasnite
17. Potičete li dijete da koristi neke aplikacije/ prati određeni sadržaj? Možete li navesti neke primjere?
18. Jeste li pročitali upute ili upozorenja koje govore tko i na koji način se aplikacije koriste? Koliko ste takvih uputa uočili?
19. Kako vidite uključenost digitalne tehnologije u svakodnevicu vašeg djeteta? koje bi bile pozitivne a koje negativne strane?
20. Postoji li nešto čega vas je posebno strah kad razmišljate o tome koliko je digitalna tehnologija dostupna djeci danas? (podrazumjeva se i pristup online svijetu)
21. Smatrate li da je dijete u određenoj prednosti ako se zna služiti navedenim uređajima? Kako bi opisali tu prednost, to jest, na koji način će ona pomoći djetetu u budućnosti?
22. Koriste li djeca uređaje samostalno? To jest, imaju li djeca pristup navedenim uređajima neovisno o . nadzoru roditelja?
23. Ako se vrši nekakv nadzor, kakve taktike roditelj koriste kod regulacije djetetovog korištenja digitalne tehnologije?
24. Možete li mi navesti neke informacije o pozitivnom ili negativnom korištenju digitalne tehnologije kod djece? Gdje ste te informacije uočili? Što mislite o njima?